

פרשת מקץ מא:א - מא:לח

The
Chumash Shiur

מראה מקומות

download our app!

Lakewood
DafYomi.com

מא א ויהי מקץ שנתים ימים א ויהי מסוף תרתין שנין

תולדות אהרן ויהי מקץ שנתים ימים. נזיר ה.

שפתי חכמים

א דבר פשוט דלשון קץ כתרנומו מסוף הוא, אבל קשה ימים דכתיב בקרא למה לי, בשלמא אי לשון מקץ לאו לשון סוף הוא אלא לשון מקצת, כמו (לקמן מ"ז ב) מקצה אחיו, משום הכי צריך הקרא למנקט ימים לומר שתי שנים שלימות היו מיום ולא מקצת שתי שנים, אבל כיון דמקץ לשון סוף הוא, אם כן ימים דכתיב בקרא למה לי, ומפרש דהוה אמינא מקץ לשון מקצת הוא, והוה אמינא דכל לשון קץ נמי לשון מקצת הוא, אלא היכא שהוא מוכח מן המקרא שהוא לשון סוף, להכי כתב הקרא הכא ימים ללמד שהוא לשון סוף ולא מקצת, ומעתה כל לשון קץ סוף הוא, והוה שנקט רש"י וכן כל לשון קץ סוף הוא, כלומר כיון דמוכח הכא דמקץ לשון סוף, אנו למדין מהכא דכל לשון קץ סוף הוא, דקץ קץ לגורה שוה, ודו"ק נראה לי. ודלא כהרא"ם שכתב דמשום הכי נקט כל לשון קץ סוף, מה שאין כן מלת קצה שפעמים מתפרש סוף, כמו מקצה שלש שנים (דברים י"ד כ"ח), ופעם קצה כמו כרוב אחד מקצה, (שמות כ"ה י"ט), ופעם קצת כמו ומקצה אחיו (לקמן מ"ז ב), ואף שכתב כמה פעמים קודם זה בכמה

רש"י

(א) ויהי מקץ. כתרנומו מסוף וכל לשון קץ א סוף הוא:

אבן עזרא

(א) ויהי מקץ. לא פי' הכתוב תחלת זה המשבון. וכן ויהי מקץ ארבעים שנה. וכן ובעוד ששים וחמש שנה. ויהי בשלשים שנה. ויחכן להיות שזה המשבון לניחא שר המשקים מצית הסהר. או לשנת יוסף שס: וטעם ימים. כנר נארחיו.

בעל הטורים

(א) ויהי מקץ. נאמר כאן מקץ ונאמר נאצרהס מקץ עשר שנים מה להלן עשר אף כאן לפוף עשר שנים ופי' ויהי מקץ דהיינו לפוף עשר ועוד שנים:

רשב"ם

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. שתי שנים שלמות כדכתיב ימים תהיה גאולתו. ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה. וכן ימים אר עשור. וכן ומועדה מימים ימימה בפסח מדבר שהוא משנה לשנה שלימה. אבל מקץ שנתים. בלא ימים היה משמע מקץ שנה ויום אחד כדכתיב בן שנתו בתוך השנה קורוהו בן שנתו:

דעת זקנים

(א) ויהי מקץ. פש"י לשון סוף כתרנומו. ולכן הוצרך לפרש כן לפי שמנינו מקץ שהוא תחלה דכתיב בירמיה מקץ שבע שנים משלמהו חפשי גני ענד עברי. והחס תחלת שבע' קאמר דהא כתיב נצור' שש שנים יעבוד ותו לא. אבל מקץ שבע שנים מעש' שמטה און להביא ראה דהא אינטרין מקץ למימר דאין שביעית משמטת אלא

מנחת שי

(א) מקץ. פתוחה. כתוב במקרא כ"י ב' פרשיות דלית בהון פיסקא כלל בגויהון. ויצא ויהי מקץ. ועיין מ"ש בריש פ' ויצא:

הפמרת וישב

על־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֹנֹתֵיכֶם: ג הִילַכְוּ שָׁנִים יַחְדָּו בְּלַתִּי אִם־נוֹעְדוּ: ד הַיִּשְׁאֵג אַרְיָה בִּיעַר וְטָרַף אֵין לוֹ הֵיטֵן כְּפִיר קוּלוֹ מִמְעַנְתּוֹ בְּלַתִּי אִם־לָכְדָּר:

רש"י

(ג) הילכו שנים יחדיו שאתם אומרים לנביאים לא תנבאו כלום הנביאים מתנבאים מלכס אלא א"כ נטעו כלום דברים נעשים אלא ע"פ דכס. בלתי אם נועדו אלא א"כ קבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני. (ד) הישאג אריה ביער וטרף אין לו כשאריה אוחז טרף דרכו לשאוג ואינו שואג אלא א"כ לכד וכן הוא אומר (ישעיה ה) ישאג ככפירים וינהוט ויאחו טרף וכן (ישעיה לא) כאשר ינהה הכפיר והאריה על טרפו. הישאג אריה הוא נבוכדנאצר, ד"ל הנביאים מדמין את רוח הקודש הנא עליהם לשאג אריה כמו שאמרו למטה אריה שאג מי לא ירא וכלן זה פירוט הדוגמא הינא רוח הקודש נפי הנביאים לדבר דבר מאת הקב"ה לרעה אלא אם כן הפורענות נגזר מלפניו וזו הטרף, היטן הקב"ה קולו לדבר קשה בלתי אם לכד אתכם נמוקש עון.

רד"ק

(ג) הילכו שנים. כלומר אחר שפשתעם בי ראו מה קרה אתכם כי לא יוכל אדם לצאת מן העיר מפחד האויב ולא אפילו שנים אם לא נועדו יחדיו ללכת בדרך אחד ויעמוד נגד האויב אם יפגע בהם, ור' אברהם ז"ל פירש הזכיר לביעלה ועל הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו אמר הנה טרם שאפקוד עליכם אודיעכם זאת ביד נביאי אולי תשובו אלי לולי שנודעתי לנביא ובלתי לו סודי להוכיחם לא היה מתנבא מלכו כי אין ידע מנו שאני עתיד לעשות וככה אין דברו דרך מקרה וראי' אם יתכן שילכו שני אנשים ברגע אחד למקום אחד בעבור דבר אחר אם לא נועדו זה עם זה וכאשר תראו שיהיה זאת דבר הנביא דעו כי אני שלחתי ואין יוכל למרות את פי שלא ינבא כי אתם אומרים לו לא תנבאו. (ד) הישאג אריה בעיר. לפירושינו בפסוק הקודם יהיה פירושו דרך משל כמו האריה שלא ישאג ביער שלא יהיה לו טרף כי כשמוע החיות קולו יעמדו במקומם מפחדם לו ויבא ויטרף מהם את אשר ירצה כן האויב בבואו עליכם לא ישוב ויקם שלא יהרג או שלא ישבה מכם. היתן כפיר. הענין כפול במ"ש, והחכם ר"א פירש היש מנהג לאריה שישאג רק על טרפו ואני שאנתי חנם ועוד הראיתם אריה שיעלה מסובכו בתחו קולו על טרפו שיוכל להמלט מידו אם כן איך תוכלו להמלט מגורתי.

א ויהי והיה מסוף תרתין שנין עאל דוכרנא דיוסף קדם מימרא דיי ופרעה יהוה חלים

כלי יקר

(א) ויהי מקץ שנתיים ימים. לפי שלא פירש במקרא מתי התחילו שתי שנים אלו, על כן אמרו רז"ל (ב"ר פט ב) ששתי שנים אלו הוזקק להיות אסור בבית הסהר יותר מן הנגזר עליו, מפני שתלה בטחוננו בשר המשקים, שנאמר (תהלים מ ה) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים, אלו המצרים שנקראו רהב. ויש להקשות מה זה שאמר אשר שם ה' מבטחו הוה ליה למימר אשר שם בה' מבטחו, כמו שנאמר (ירמיה יז ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. ומלבד הכפל שבפסוק זה צריך הלשון גם כן תיקון במה שאמר והיה ה' מבטחו. ועוד קשה למה קרא למצרים רהבים ולא קראם בשם המפורסם:

והקרוב אלי לומר בזה שבנוהג שבעולם שאדם שיש לו איזו מעלה ביתר שאת על חבירו אינו זוכר את חבירו הקטן מערכו, ובל ישא את שמו על שפתיו מצד רום לבבו, וזו היא טענת הפילוסופים על השם יתברך לאמר שלגודל רוממותו יתברך אינו משגיח בשפלים בכל מה שתחת גלגל הירח, ולבטל דיעה נפסדה זו נאמר (ש"א ב ג) אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם כי אל דיעות ה' ולו נתכנו עלילות. רצה לומר אל תדברו שמצד שהקב"ה גבוה מעל

אור החיים

א. ויהי מקץ. טעם אומרו לשון עבר (עיין מגילה י:). כי עתה יתחיל לסובב סביבת גלות מצרים. והגם שהגלות כבר נגזרה גזירתו משנים קדמוניות, הלא אמרו רבותינו כי לא נגזר שיהיה צמלים שהוא כור הנרזל, וכמו שכתבו המוספות במסכת שבת (י:), וכמו שכתב הראב"ד כי המצרים הוסיפו לעבר יותר ממה שאמר הכתוב וענדום וענו וגו' (לעיל טו יג):

עוד אמר לשון עבר לזכר צורת רעב כי הקב"ה כניחול לו זר צרפת עולמו, ולא ולמד ממה שדרשו ז"ל (מגילה י:). בפסוק ולא קרב זה אל זה וגו' (שמות יד ט): עוד ירמוזו לערו של אותו זדיק שנתעבד עד ששלמו שמי שנים אחר חלומו של שר המשקים כי אז היה לו לצאת, כאומרו ז"ל (ב"ר פט ב) וזה לשונם בשלמא אמר כי אם זכרתי והזכרתי נמוספו שמי שנים. הרי שהוסיפו לו שמי שנים נצטר, ותמלא שאמרו ז"ל (שם שם א) ויהי מקץ קץ שם לחושך (לוי כג ג). ולפי זה יכוין על זה

הפטרות וישב

ה התפול צפור על־פח הארץ ומוקש אין לה היעלה־פח מן־הארמה ולכוד לא ילכוד: ו אם־יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אם־תהיה רעה בעיר ויהוה לא עשה: ו כי לא יעשה אדני יהוה דבר כי אם־גלה סודו אל־עבדיו הנביאים:

ח אריה שאג מי לא יירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא:

רד"ק

(ה) התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה צפח שנפלה עליו ומוקש אין לה. היעלה פח מן האדמה ממקום שהוטל שם אלא א"כ נאחו בו העוף כשהוא רוצה לנרות עוקר את הפח ומעלהו ממקומו מעט ואותה עשה כבר נלכד. התפול צפור על פח ואין הפח מכשילה כלומר וכי אפשר שאדם עוזרים עזירות ולא יהיה לכם למוקש. היעלה פח וגו' כך היעלה עונותיכם למעלה ולא ילכדו אתכם. (ו) אם יתקע שופר שהנפשה רואה גייסות צאים בעיר ומוקע צופר להזהיר את העם אין אלו אלא דברי משל ודמיון. אם יתקע שופר בעיר כך היה לכם להיות חרדים אל דברי הנביאים שהם נופים לכם למלט אתכם מן הרעה שלא תנא וכשתנא לכם הרעה הלא מדעו כי הקב"ה עושה לכם על שלל נזהרתם נבזיו. (ז) כי לא יעשה אדני אלהים דבר כי אם גלה סודו אומרו סוד אל עבדיו הנביאים. (ח) אריה שאג מי לא יירא כך הקב"ה דבר אל הנביאים להנבא מי לא ינבא.

רש"י

(ה) התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה צפח שנפלה עליו ומוקש אין לה. היעלה פח מן האדמה ממקום שהוטל שם אלא א"כ נאחו בו העוף כשהוא רוצה לנרות עוקר את הפח ומעלהו ממקומו מעט ואותה עשה כבר נלכד. התפול צפור על פח ואין הפח מכשילה כלומר וכי אפשר שאדם עוזרים עזירות ולא יהיה לכם למוקש. היעלה פח וגו' כך היעלה עונותיכם למעלה ולא ילכדו אתכם. (ו) אם יתקע שופר שהנפשה רואה גייסות צאים בעיר ומוקע צופר להזהיר את העם אין אלו אלא דברי משל ודמיון. אם יתקע שופר בעיר כך היה לכם להיות חרדים אל דברי הנביאים שהם נופים לכם למלט אתכם מן הרעה שלא תנא וכשתנא לכם הרעה הלא מדעו כי הקב"ה עושה לכם על שלל נזהרתם נבזיו. (ז) כי לא יעשה אדני אלהים דבר כי אם גלה סודו אומרו סוד אל עבדיו הנביאים. (ח) אריה שאג מי לא יירא כך הקב"ה דבר אל הנביאים להנבא מי לא ינבא.

תהיה רעה בעיר וד' לא עשה. פי' ואיך תחשבו שתפול רעה בעירכם שלא עשה אותה האל ית' אחרי שהנביא אמרה לכם טרם בואה וכיון שתראו שמתקיימים דברי הנביא ואיך לא תשובו אלי. (ז) כי לא. וכיון שגלה סודו אל עבדיו הנביאים להזהירכם ותראו שבה כמו שאמרו לכם תדעו כי מה' באה לכם הרעה ולמה לא תשובו מדרכיכם הרעים ותנצלו מהרעה, וטעם סודו כי לא נודע הדבר עד שידועהו האל ית' ע"י עבדיו הנביאים. (ח) אריה שאג. מי לא ינבא, ואיך תצוו עליהם שלא ינבאו והלא משאגת האריה יפחד כל שמעו ואיך לא יפחד ויחרד הנביא לקולי ואיך יוכל לעמוד שלא ימלא את דברי אשר צויתיו.

וּפְרָעָה חֵלֶם וְהִנֵּה עֵמֶד עַל- הַיָּאָר: בַּ וְהִנֵּה מִן-הַיָּאָר עֵלֶת

רש"י

שפתי חכמים

עַל הַיָּאָר. כל שאר נהרות אינם קרוין יאורים ב
חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשוין יאורים בידי

מקומות, אין זה קושיא כי כמוהו רבים עד כאן לשונו. וליכא לאקשווי מקרא (דברים ט"ו א) דמקץ ז' שנים תעשה שמטה, שפירושו מתחילת השנה השביעית כדכתיב (שמות כ"ג י"א) והשביעית השמטנה, דקרא מקץ ז' שנים תעשה שמטה, בהשמטת כספים מיירי, והשמטת כספים אינה משמטת אלא בסופה (שביעית פ"י מ"א), (ל"א"ס) וק"ל: ב דקשה לרש"י למה כתיב על היאור בה"א הידיעה, אלא ודאי הכי פירושו היאור הידוע הנזכר לעיל, וקאי על הד' נהרות שכתובים

אבן עזרא

רמב"ן

וּפְרָעָה חֵלֶם. היה חולם. וכן ורנקה שומעת:

א. **עַל הַיָּאָר.** כל שאר נהרות אינם קרוין יאורים חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשויה יאורים יאורים

בידי אדם ונילוס עולה בתוכם, לשון רש"י. אבל אונקלוס תרגם יאור "נהרא", רק תרגם על יאוריהם (שמות ז יט) על "אריתיהון", כי הוצרך שם להבדיל ביניהם מפני שהזכיר על נהרותם ועל יאוריהם. והנה כלם יקראו לדעתו יאורים, הגדולים נקראים נהרות ויאורים, ואלו העשויים חפירות ארוכות בידי אדם גם הם יקראו יאורים:

ומצינו כי חדקל נקרא יאור, כמו שכתוב (דניאל יד) ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל והנה איש אחד לבוש הבדים, וכתיב (שם יב ה) והנה שנים אחרים עומדים אחד הנה לשפת היאור ואחד הנה לשפת היאור, ויאמר לאיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור:

וּדְעֵתִי כדברי אונקלוס כן הוא, כי יאור ונהר לשון אחד, ושניהם לשון אורה. וכן הגשם נקרא אור, שנאמר (איוב לו ל) הן פרש עליו אורו, יפיץ ענן אורו (שם לו יא), וכמו שאמר רבי יוחנן (ב"ר כו ז) כל אורה האמורה כאליהוא בירידת גשמים הכתוב מדבר. ואולי בעבור שהגשמים בסבת המאורות, והנהרות יעשו מהם יתיחסו אל האכות:

ב. והנה מן היאור עולות. בעבור כי ארץ מצרים תשתה מן היאור, וממנו בא להם השובע והרעב, ראה

אבי עזר

(א) וּפְרָעָה חֵלֶם. היה חולם. ממלא פירושו צפ' וכל צפ' והנה ליל אחר נחמו:

ספורנו

בעל הטורים

(א) ויהי מקץ. ופרעה חולם. בהיותו חולם עניני רעיוניו חלם

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם. ננימ' עשר שנים:

רשב"ם

דעת זקנים

(ב) והנה מן היאור עולות. דרך ארץ לשחות בהמות ביחד וחזרות ועולות ורועות באחו:

נסופה כנ"ל: ופרע' חולם. לא כמדת הקב"ה מדת נצר וס' צ"ו מכה נאומל ומרפא נרטיה אכל הקב"ה מכה נאומל ומרפא נאומל יוסף הוכה ע"י חלוס שחלס על אחיו ומרפא על ידי חלוס פרע' והיינו שיקד הפייט ממכות עלמן ממקן רטיה: (ב) והנה מן היאור. לפי שהרעב והשבע נא ע"י המים שמסקה השדות ומגדיל המנואות:

אור החיים

כלי יקר

הדרך והי מסוינת קץ שהוא יצר הרע, שנקרא קץ כל צער, והוא סיבה ללערו של צדיק שנמים ימים. וזוה הרווחתו גם כן מחילת זה החשבון של שנמים שהוא לחלומו של שר המשקים, שהיה זמן זכירת יוסף לטובה. וטעם שתי שנים, בשביל שאמר זכרתי והזכרתי, כנגד כל זכירה מנע ה' זכרונו צראש השנה שהוא זמן הזכרון:

כל גבוהים אין לו ידיעה בפרטי מעשינו, כי אל דעות ה' שיש לו ידיעה בכלם ולו נתכנו כל עלילות מעשה איש. וכדי לאמת דבר זה שהקב"ה שוכן את דכא ושפל רוח, צירף הקב"ה בשמו הגדול יתברך ארבע אותיות שמספרם מועט יותר מכל האותיות שבאלפ"א בית"א, כשתכתוב יו"ד ה"א וי"ו ה"א הסתכל בכל האותיות כשתכתבם במלואם לא תמצא שום אות שיעלה למספר מועט כמו אלו. וכן אמרו רז"ל (מגילה יא). אמר רבי יוחנן כל מקום שאתה מוצא

מנחת שי

והנה עמד. והנה בטפחה עמד במירכא:

וְהָא קָאֵי עַל נְהָרָא: בַּ וְהָא מִן נְהָרָא סִלְקִין שְׁבַע תּוֹרָתֵי שְׁפִירָן לְמִיחְמֵי וּפְטִימִין בְּשָׂרָא

אור החיים

עוד ירמנו באומרו מקץ שנתיים, לומר שהיה בזמן עצמו שחלמו שר המשקים ושר האופים, שהוא זמן שהחלוס יגיד דבר לודק ולא ידבר שוא:

ופרעה חורם. הנה לנד שהיא תחילת ההודעה היא לריך לומר חלס פרעה, או ויחלוס פרעה. אכן הכתוב מוקד אל ענין ראשון שסיפר צפרשה שקדמה חלומו של שר המשקים, לעניינו הוסיף לומר ופרעה גם כן חולס. והכוונה בזה כי אם שר המשקים לא רצה לווכרו על ידי חלומו, עשה ה' שגם פרעה יחלוס וזוה נחמייצ צעל כורחו לווכרו. ושיעור הכתוב הוא על זה הדרך ולא זכר שר המשקים ויהי מקץ וגו' ופרעה גם הוא חולס וגו' וידבר שר המשקים צעל כורחו לאמר וגו' ושם אחנו וגו' ויפתר לנו וגו'.

עוד אפשר שיכוין לומר כי שנתיים ימים ופרעה חולס צתמידות חלוס זה, אלא שלא היה יודע שחלס, ולסוף שנתיים חלס ולא שכח:

עוד ירצה באומרו ופרעה חולס, לומר שגם פרעה עצמו הרגיש בחלומו כי היה חולס חלוס, לנד ראותו דברים מופלאים כאשר אבאר הרגיש כי אין זה מהדברים ההווים בעולם "ואין זה אלא חלוס". וכוונה הכתוב בהודעה זו היא להגיד סימני החלוס אשר ינטדק, והוא כאשר ירגיש האדם בחלוס כי הוא שלם נדעמו להנחין דבר עד שישיכיל לדעת דברים שלא יתכן היות בהקיץ וירגיש כי הוא חולס, זה יגיד כי אין חלומו צלבלול הדעת וערבוז השכל ורוחות יתעללו בו, אלא מודיעים אותו עליונים למעלה עתידות: ב. מן היאור עולות וגו'. היה לו לומר עולות שצע פרות מן היאור, כי מן הראוי יזכר העולה ואחר כך מקום עולה משם. ואולי שיכוין לומר כי כל הייתן היטה מן היאור. ולזה הקדים המהווה ואחר כך המתהווה ממנו, ולזה אם היה אומר והנה שצע פרות עולות מן היאור יהיה הנשמע כי הפרות עברו דרך היאור ועלו ממנו ולא מהיאור נמלאו, לזה אמר מן היאור עולות שצע פרות חלוס וכמו שפירשתי בפסוק ופרעה חולס. וטעם שהראוהו מראה זה, להגיד כי מהיאור עצמו יתהוו צ' הדמיונות, והוא שפטר יוסף שהם שצע שני שצע שני רעב, ושניהם הם מתהוים מהיאור עצמו אם יעלה או לא יעלה, ולזה ראה בחלוס כי הפרות הייתן היטה מהיאור:

כלי יקר

גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותותו כו', מן הכתובים שנאמר (תהלים סח ה) סולו לרוכב בערבות ביה שמו. רצה לומר שבחיהו ביה שמו כי עם היותו רוכב בערבות גבוה מכל אע"פ כן יה שמו, שהם האותיות הקטנים במספר והתיבה רק בעלת שני אותיות דהיינו המועט בצירוף האותיות, וכל זה מופת על ענותותו יתברך:

ולפי זה מהות השם הגדול הוא מופת ובטחון לתחתונים שהקב"ה זוכרם ומשיגח בהם, שלא יהיה פתחון פה אל המערער לומר שלגודל רוממותו יתברך עזב ה' את הארץ, ולא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם שאינו משיגח וזוכר את מי שהוא למטה ממנו במדריגה. על שני הנחות אלו נאמר פסוק זה, על הנחה ראשונה שיבטח בה' אמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, כי מהות השם הגדול וקטנותו הוא מבטחו שהשם יתברך מתחבר לשפלים, לכך לא נאמר בה' כי ה' דהיינו מהות השם הוא מבטחו, ועל זה אמר ברוך הגבר אשר יבטח בה', ובמה יהיה בטוח, על זה אמר והיה ה' מבטחו מהות השם הוא מבטחו. ועל הנחה שניה שלא לבטוח באדם כי רום לבבו מביאו לידי שכחה על דרך ורם לבכך ושכחת את ה', אמר ולא פנה אל רהבים כי רהב הוא לשון רום לב וגסות רוח, כי אין לפנות פני מבטחו אל בשר ודם כי מצד רהבו וגסות רוחו אינו פונה אל הבוטח אליו, כמו שנאמר ולא זכר שר המשקים את יוסף, מצד שנעשה שר המשקים והושב על כנו ונעשה שר וחשוב על כן לא זכר את יוסף, כי היה בעינו נבזה ושפל אנשים, על כן קרא למצרים רהבים:

ומה שנגזר על יוסף להיות אסור שתי שנים, לפי שחטא זה הוא כפול כמו שנאמר (ירמיה יז ה) ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו. לפיכך נגזר שנה אחת כנגד הבטחון באדם כי זמן השכחה שנה כמת המשתכח מלב אחר שנה, ועוד שנה אחת כנגד ומן ה' יסור לבו:

ויתכן לפרש עוד בפסוק והיה ה' מבטחו, לפי שכמה מדריגות יש במדת הבטחון זכרם רבינו בחיי בפרשה זו, ומדריגה אחרונה הוא הבוטח בה' בלא סיבה שלא יחשוב לומר הקב"ה יעשה לי דבר זה על ידי סיבה זו, לפי שאין האדם יודע איזו סיבה לטובתו, כי אולי יחשוב אדם שדבר זה סיבה למציאת מבוקשו ויכול להיות שהוא היפך מן כאשר זמם, על כן נאמר (תהלים לו ה) ובטח עליו והוא יעשה, רצה לומר הקב"ה יעשה הסיבות אשר יראו טוב בעיני השם יתברך, ולא אתה תבחר בהם, ואילו נאמר בכל מקום בטח בה' הייתי אומר שיתלה הבטחון באיזו סיבה, על כן נאמר והיה ה' מבטחו רצה לומר השם עצמו מבטחו בזולת סיבה. ומזה המין היה בטחוננו של יוסף שבלי ספק בטח בה', זולת שתלה הסיבה בשר המשקים. על כן הראו לו מן השמים שאין זה סיבת גאולתו מה שחשב והנה עמד על היאור. ופרעה אמר על שפת היאור. בחלומו ראה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן

שבע פרות יפות מראה ובריאת למחזי ופטימן בשר ורעין

שפתי חכמים

בפרשת בראשית (לעיל ב' י'), ואם כן למה לא כתיב בכאן נהר כמו שכתוב שם, אלא ודאי אי הוה כתיב נהר לא הייתי יודע על איזה נהר קאי, שדי' נהרות כתובים שם, לכך כתיב היאור כלומר הנהר שעשוי יאורים והוא נילוס, ונילוס היינו פישון הנוצר בפרשת בראשית (שם פ' י"א) וכדפירש רש"י שם (ר"ה פישון), וכל שאר נהרות דנקט רש"י קאי אשאר ג' נהרות הכתובים שם: ג דקשה לרש"י כיון דקאי אאחד מד' נהרות הנוצרים בבראשית למה לא הזכיר אותו בשמו המיוחד, אלא לפי שעשוי יאורים ע"י בני אדם לכן קראו בשם יאור, וכל שאר נהרות אינם עשויים כן: ד דקשה לרש"י למה לא פתר יוסף את זה, למה היו הפרות יפות מראה, שפתר רק בריאות כשר ולא טוב המראה ורוע המראה, ומתוך כיון שמצינו שפתר דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השובע, אם כן הוא הדין בזה הפתרון נמי פתר יוסף, דיפות מראה סימן הוא לימי השובע, והפתרון קאי נמי על זה דבימי השובע נראות הבריות יפות אלו לאלו דהיינו יפות מראה, כלומר שמקבל זה את זה בסבר פנים יפות, ונותן לו די מחסורו אשר יחסר לו:

רש"י

אדם ג ונילוס עולה בתוכו ומשקה אותם לפי שאין גשמים יורדין צמחים תדיר כשאר ארצות: (ב) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע ד שהצרות נראות יפות זו לזו שאין עין צריה צמרתה:

אחד מד' נהרות הנוצרים בבראשית למה לא הזכיר אותו בשמו המיוחד, אלא לפי שעשוי יאורים ע"י בני אדם לכן קראו בשם יאור, וכל שאר נהרות אינם עשויים כן: ד דקשה לרש"י למה לא פתר יוסף את זה, למה היו הפרות יפות מראה, שפתר רק בריאות כשר ולא טוב המראה ורוע המראה, ומתוך כיון שמצינו שפתר דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השובע, אם כן הוא הדין בזה הפתרון נמי פתר יוסף, דיפות מראה סימן הוא לימי השובע, והפתרון קאי נמי על זה דבימי השובע נראות הבריות יפות אלו לאלו דהיינו יפות מראה, כלומר שמקבל זה את זה בסבר פנים יפות, ונותן לו די מחסורו אשר יחסר לו:

רמב"ן

היו בארץ מצרים. אבל הרעב היה בכל הארצות (להלן מב נד), וכן פתר יוסף וקמו שבע שני רעב, ולא הזכיר בארץ מצרים, ועל כן לא יכלו בשאר הארצות לקבוע אוכל, ואפילו אם שמעו הענין כי היה מפורסם מאד. ואולי היה בחלום רמז מזה במה שהזכיר ותרענה באחו, כי שם היה מרעיהן ומעמדן, אבל הרעות אחרי אכלן את הטובות תתהלכנה בארץ ולא ידע פרעה עד אנה הלכו:

אותן עולות מן היאור. והפרות סימן לחרישה, והשבילים סימן לקציר, כמו שאמר (להלן מה ו) אשר אין חריש וקציר. ראה כי היאור לא עלה רק מעט ואין חריש, ואשר יזרעו מעט במקומות הלחים יבא קדים רוח ה' וישרוף אותם, כאשר ראה אותם שדופות קדים: והנראה ממשמע הכתובים כי היה השובע בארץ מצרים לבדה, כאשר נאמר (להלן פסוק כט) שבע גדול בכל ארץ מצרים, וכן (להלן פסוק מח) אשר

ספורנו

ג"כ שהיה עומד על שפת היאור כאמרם רז"ל כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים:

בעל המורים

(ב) שבע פרות. ע"ש עגלה יפיה מנרס ולמה ז' ע"ש מנרס לרס ענמים להניס נפומים פמרוסם כסלומים שהם ז' ח' ענמים

בלי יקר

ואומר אני ליישב כולם בהצעה אחת לקוחה מדברי המפרשים, שפרעה היה מחזיק את היאור לאלוה, ועל כן לא רצה לומר הנני עומד על היאור כי רצה לחלוק כבוד לאלוה, ובזה יתורצו כל השינויים הנזכרים, כי מטעם זה לא רצה לומר שהפרות הרעות עלו מן היאור, כי לא רצה לייחס שום דבר רע לאלוהו בחשבו כי הוא מושל על הטובות לבד וממנו לא יצא דבר רע, ואולי חשב שיש אלוה אחר מושל על הרעות כדעת המאנ"י שהביא בעקידה פרשת ואתחנן, ואולי שעל זה אמר פרעה ראו כי רעה נגד פניכם (שמות י'), שהמושל על הרעות נגד פניכם, וזה שנאמר (ש"א ב ג) אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה לומר ששני גבוהים יש, אחד מושל על הטובות ואחד על הרעות, לכך אמר מיד ה' ממית ומחיה מוריש ומעשיר, רצה לומר פועל כל ההפכים והכל יוצא מאתו יתברך, וכן נאמר (דברים לב לט) ראו כי אני הוא וגו' אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, וכפל אני אני דוגמת כפל גבוהה גבוהה:

והנה מטעם זה לא אמר פרעה ותעמודנה אצל הפרות ותאכלנה. לפי שהיה משמע מזה כאילו עשו

היאור, ופרעה לא הזכיר מן היאור. בחלומו נאמר ותעמודנה אצל הפרות, ופרעה לא הזכיר זה. וכפי הפשט לא הזכיר זה כדי שלא יבין יוסף שלא היו נראין רעות כי אם בשעה שעמדו אצל הטובות, אבל כשלא עמדו אצליהם לא היו נראין רעות כל כך, לפי שלא היו רעות כי אם בערך הטובות, על כן לא הזכיר פרעה זה כדי שיבין שהיו רעות מצד עצמם, וכדי לחזק הענין אמר במקום זה לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע, כי זה מורה שנראו רעות גם מצד עצמם, וכן פתר יוסף את זה באמרו ונשכח כל השבע, שלא תאמר שלא יהיה רעב ממש אלא למי שזוכר שני השבע ורואה כנגדם ההעדר בשני הרעב, אבל למי שאינו זוכר שני השבע לא יהיה בעיניו הרעב גדול כל כך, על כן אמר ונשכח כל השבע לפי שהיו שני רעב רעים מצד עצמם אפילו בעיני מי שאינו זוכר שני השבע. פרעה ראה יפות מראה ובריאות כשר וליוסף אמר כי ראה בריאות כשר ויפות תאר, ויש בזה שני שינויים דהיינו שינוי הלשון ממראה לתואר, והיפך הלשון לזכור בריאות כשר בתחילה, וכן נמצאו הרבה שינויים בסיפור חלומו ממה שראה:

ברואיו ישרים בתוארם. ופרעה לכבוד אלוהו לסברתו הנבערה שחשב שיש ביאור כח אלוה על כן יחס כח זה לאלוהו לומר שעלו מן היאור בריאות בשר ויפות תואר, לומר לך לא זו שהעלה בריאות בשר שזה אינו חידוש כל כך כי כל הימים יכולין לעשות זה בטבעם, אלא אפילו יפות תואר גרם ג"כ היאור כי הוא בראם על תכונה זו לפי דעתו, על כן הקדים בסיפור זה בריאות בשר ליפות תואר, דרך לא זו אף זו, ואצל הרעות הפך הדברים ואמר דלות ורעות תואר ודקות בשר, לומר לא זו שהיו רעות תואר ומראיהן משונה, כי זה אין בו כל כך נפקותא והעדר הפעולה אינו חידוש כל כך, אלא היו אפילו רקות בשר כנגד הטבע ויש בו נפקותא:

וראיה ברורה לדברינו מה שאמר פרעה ותאכלנה הפרות הדקות והרעות את שבע פרות הראשונות הבריאות, למה לא הזכיר ענין התואר בשום אחד מהם, לא בטובות ולא ברעות, אלא ודאי לפי שאינו מעלה ומוריד לענין הבריאות והאכילה, כי לא היו רעבים ביותר מצד היותם רעות תואר, כי אם מצד היותם רעות מראה דהיינו כחוששים, גם לא אכלו את הטובות מצד היותם יפות תואר כי אם מצד היותם בריאות בשר דהיינו יפות מראה. ומה שאמר ותאכלנה הפרות ולא אמר שבע הפרות, לפי ששבע שני הרעב לא היו רצופים שהרי משבא יעקב אחר שנתיים פסק הרעב וחזר במותו, כמו שיתבאר לקמן פרשת ויחי בגורן האטר בע"ה (מט ט):

ומה שהוסיף לשון צנומות בשבלים, לפי שאינו דומה שמיעה לראיה כי פרעה ראה שבלים דקות, ויש לפעמים שבלים דקות שיש בהם גרגרים דקים, ופרעה ראה אותם בעיניו שהיו רקים ולא היה בהם גרגרים כלל, והיה מתירא שמא יוסף יטעה בלשון דקות כי לא ראה אותם, זולת מה ששמע מן פרעה, על כן פירש לו צנומות אני ראיתי שלא היה בהם כי אם המוך, ובה יתורצו כל הספיקות שנתחבטו בהם רוב המפרשים והוא דבר יקר. ויתר עניני החלום יתבארו בסמוך בעז"ה:

(ב) והנה מן היאור עולות שבע פרות וגו'. לפי שבריאות הפרות תלוי בבריאות הבריות, כי מרעה אחד לבריות ולפרות, ובזמן שכלה לבהמה מן השדה כלה גם לאדם, כי מתחילה ונתתי לבהמתך ואח"כ ואכלת ושבעת, ועוד שאם אין הבהמה בריאה וטובה מי יחרוש בבקרים. ויפות מראה יכול להיות שקאי על עיני הפרות שהיו להם עינים יפות, וזה סימן לבריות שיהיו עיניהם יפים זה לזה, כי בזמן שעין בריה צרה בחברתה נראה הדבר בעינים, אם הוא רואה את חבירו בעינים שוחקות או בעינים זעומות דהיינו רעות מראה:

מלחמה ביניהם עד כי הגדיל המושל על הרעות על כן ותאכלנה הפרות הרעות את הטובות, כי לשון ותעמודנה מורה שלא באו לכתחילה להכנס בתוך הרעות כדי להשביעם ולבטל רעבונם, שהרי עמדו אצלם אם כן היה דעתם לעמוד, זולת שגברו עליהן הרעות ובלעו אותם בעל כרחם, וזה גנאי לאלוהו שלא היה בו כח להציל את הטובות המושפעות מאתו. על כן שינה פרעה ואמר ותבאנה אל קרבנה, ורצה בזה שמעצמם מרצונם הטוב נכנסו אל תוך הרעות להשביע רעבונם, וכל זה ממדת טובו של אלהות שלו שרצה להיטיב ולתקן הרעות, וא"כ לא באו לכתחילה כי אם כדי לבא אל קרבנה ולא כדי לעמוד שמה על כן לא אמר ותעמודנה אצל הפרות, והעיד שלא הועיל כלום כי לא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע ככתחילה, לפי שהיו בתכלית הרוע ועל כן הוצרך להעיד, לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע. ויש אומרים שהזכיר זה שלא יאמר שקודם הלילה ראה פרות רעות כאלו והיה מתפעל מראיית חידוש כזה על כן בא לו חלום זה, כי כך המנהג שמה שאדם רואה דבר חידוש ביום ומרהר בו נראה אליו בחלום, על כן אמר לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע, וזה מופת שחלום זה מן החלומות הצודקים:

והנה ענין יפות מראה ותואר, יש אומרים שלא יצדק זה בבהמות כי אם במין האנושי על כן שינה ממראה לתואר ועל כן פירש רש"י שהוא סימן לבריות. ולי נראה שאין הדבר כן שהרי הפסוק אמר כן שהראו לו יפות מראה א"כ ודאי שייך הוא גם בבהמות. ועוד וכי מראין לאדם דבר שאינו בנמצא כגון פילא דעייל בקופא דמחטא, אלא ודאי ששייך גם בבהמות והוא כשכל אבריה מליאות בשר ואינה כחושה זהו יפוי מראה שלה. ובריאות בשר הוא פירוש על יפות מראה כי זולת זה במה יודע איפה אם הבשר בפנים בריא או חולה, אם לא על יפוי מראה שלה המעיד על בריאות הבשר שבפנים. והתואר הוא ענין אחר שאינו תלוי בבריאת הבשר, כמו שפירש רש"י על פסוק ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה (לעיל כט יז) כי ענינו צורת הפרצוף, דרך משל אם אין החוטם עקום או ארוך מן הראוי להיות, וכן העינים ושפתים וכיוצא בהם:

והנה פסוק זה אומר שראה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר וזה דבר טבעי, אע"פ שאין ביאור כח אלהי מכל מקום פעולתו הטבעית היא שהמים משקים הארץ וגורמים להצמיח חציר לבהמה עד שיהיו דשנים ורעננים, אבל אין ביאור כח לעשותם יפות תואר בחוטם ועינים ופה שיהיו ישרים ולא עקומים ולא גדולים או קטנים מן הראוי להיות. כי זהו פועל אלהי אשר עשה את כל

בְּשֶׁר וְתַרְעִינָה בְּאָחוּ: ג וְהִנֵּה
 שֶׁבַע פְּרוֹת אַחֲרוֹת עֲלוֹת אַחֲרֵיהֶן
 מִן־הַיָּאָר רְעוֹת מְרָאָה וְדַקּוֹת
 בְּשֶׁר וְתַעֲמֻדָּה אֶצֶל הַפְּרוֹת עַל־
 שִׁפְתַּת הַיָּאָר: ד וְתֹאכְלֶנָּה הַפְּרוֹת
 רְעוֹת הַמְרָאָה וְדַקּוֹת הַבְּשֶׁר אֵת
 שֶׁבַע הַפְּרוֹת יִפֹּת הַמְרָאָה
 וְהַבְּרִיאֹת וַיִּקְץ פְּרַעְיָה: ה וַיֵּיטֵן
 וַיַּחֲלֵם שְׁנֵיתָ וְהִנֵּה | שֶׁבַע שְׂבָלִים עֲלוֹת בְּקִנְיָה
 אֶחָד בְּרִיאֹת וְטִבּוֹת: ו וְהִנֵּה שֶׁבַע שְׂבָלִים דַּקּוֹת

בְּאֲחוּה: ג וְהָא שְׁבַע תוֹרן
 אַחֲרֵיהֶן סֶלְקוֹן בְּתַרְיֵהוֹן מִן
 נְהָרָא בִישָׁן לְמַחְזֵי וְחִסְרֵין
 בְּשֶׁר וְקָמִין לְקַבְּלֵיהוֹן
 דְּתוֹרן עַל בִּיף נְהָרָא:
 ד וְאֶכְלֵן תוֹרְתָא בִישָׁן
 לְמַחְזֵי וְחִסְרֵין בְּשֶׁר יִת
 שֶׁבַע תוֹרְתָא שְׁפִירֵין לְמַחְזֵי
 וּפְטִימְתָא וְאַתְעַר פְּרַעְיָה:
 ה וְדַמּוּד וְחֵלֶם תִּנְיָנוֹת וְהָא
 שֶׁבַע שְׂבָלִיא סֶלְקוֹן בְּקִנְיָא
 חַד פְּטִימִין וְטָבִין: ו וְהָא
 שֶׁבַע שְׂבָלִיא לְקִין וְשִׁקִּיפִין
 תוֹלְדוֹת אַחֲרֵין וַיִּקְץ פְּרַעְיָה. עֲקִידָה שַׁעַר
 כה

שפתי חכמים

באחו. צאגס מריש"ק צלע"ז כמו ישגא אחו:
 (ג) ודקות בשר. טינני"ש צלע"ז לי ה דק:
 (ד) ותאכלנה. סימן שמהל כל שמחת השזבע נשכחת
 ו צימי הרענ: (ה) בקנה אחד. ז טואדיל צלע"ז:
 בריאות. טינני"ש ח צלע"ז:

ה דקשה לרשיי דהיאך שייך לומר דק אבהמה ואבשר, דהכי הוה
 ליה למיכתב כחוש בשר, ועל זה פירש טינב"ש בלעז, כלומר דהא
 בלשון לעז קורין לבהמה כחוש טינב"ש, ואף על פי שטינב"ש
 הוא לשון דק, אפילו הכי קורין לבהמה כחוש טינב"ש, אם כן
 בלשון עברי נמי קורין לבהמה כחוש דקות בשר, ולשון דק דנקט
 רשיי קאי אטינב"ש בלעז: ו דקשה לרשיי דותאכלנה הפרות יש
 לפרש בשתי פירושים, האחד שתהא כל שמחת השזבע נשכחת בימי
 הרעב, והשני שהוא סימן שיהא לבריות מאכל בימי הרעב, וזה סימן
 טוב הוא, ועל זה פירש הוא סימן שתהא וכו'. וזה הפירוש אמת דהא מצינו לקמן בהדיא שיוסף פתר אותו כן, ומהרש"ל פירש דקשה
 לרשיי למה אמר ותאכלנה, הוה ליה למימר ותבלענה, כי אין לשון אכילה שייך לומר על בעלי חיים זה את זה, לכך מפרש סימן וכו'
 עד כאן לשוננו: ז רוצה לומר כמו בלשון לעז קורין לקש של שבליים טואדיל, שהוא נמי שם קנה של עץ, ואם כן בלשון עברי נמי כן
 הוא: ח דקשה לרשיי דאין שייך לומר בריאות אשבלים אלא דוקא אבעלי חיים כגון לעיל גבי פרות, ומתוך דהא בלעז קורים לשבלים

בעל המזרים

ספורנו
 (ג) ותעמודנה אצל הפרות. קודם שתאכלנה אותנה להורות
 שיהיו הרעב והשבע יחדו באיזה זמן כענין ויהי רעב ככל הארצות
 ובכל ארץ מצרים היה לחם:

מאריך טען יתפרנסו ממלריס: (ה) בקנה א. ג' נמס' ב' הכה
 ואריך גבי מנורה שהשזבע הוא אור לעולם. ולכך ראה בטובות נקנה
 אחד וכשזופות לא ראה נקנה אחד:

רשב"ם

הוא עד שנגמרה שינתו ונייעור לגמרי ואז וייקץ פרעה לבסוף
 והנה חלום אבל עד עתה לא ידע: (ה) בקנה אחד. זהו
 סימן לשזבע לכל גרעין שבע שבליים:

באחו. מקום עשבים כדכתיב ישגא אחו בלי מים: (ד) וייקץ
 פרעה. וישן מיד ויחלום וגו' בין שינת מעט לשינה שנייה רגיל
 חלום להתחלף לענין אחר ועדיין אינו נותן לב להבין שזה חלום

מנחת שי

(ב) ותרעינה. מלא יוד' כחברו שבענין. ובמסורת כ"י ב' מלא וכ"כ הרמ"ה ז"ל ותרעינה תרין מלאים ומלאים מלא יוד' קדים
 לנונין ומלא ה"א בסוף תיבותא: (ד) ודקת הבשר. כתוב בהעתק הללי ודקת בתראה חסר וכן יפת בתראה וכן והבריאת חסר וא"ו
 ועיין מ"ש לקמן בפסוק ותבלען השבלים הדקת: (ה) וטבות. מלא וא"ו תניינא בכל ספרים מדוייקים וגם בהעתק הללי וכ"כ

וְרַעֲיִין בְּגוֹי גּוֹמְיָא: ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרְתֵי חוֹרְגִין
סִלְקִין מִן נְהָרָא בִישָׁן לְמִיחְמֵי וְחֶסְכֵן בְּבִשְׂרֵיהוֹן וְקָמֵן לְקַבְּלֵיהוֹן דְּתוֹרְתֵי עַל פִּיָּה נְהָרָא:
ד וְאִכְלָא תּוֹרְתֵי דְבִישָׁן לְמִיחְמֵי וְחֶסְרִין בְּבִשְׂרֵיהוֹן יֵת שְׁבַע תּוֹרְתֵי דְשְׁפִירָן לְמַחְמֵי
וּפְטִימְתָא וְאִתְעַר פְּרַעָה מְדַמְכִיָּה: ה וְדַמְיָד וְחֶמְאָא חֶלְמָא תְּנִינּוֹת וְהָא שְׁבַעָה תּוֹבְלֵי
סִלְקִין בְּקִנְיָא חַד פְּטִימָן וְטָבֵן: ו וְהָא שְׁבַעָה תּוֹבְלֵי לְקִיִּין וְשְׁקִיפֵן קִידוּם צְמֹחֵן בְּתַרְיָהוֹן:

פ"ו יונתן

(ב) ורעייין בגו גומי'א. פ"ו שהיו רועים במקום קנה וסוף כי כן ת"י של קנה וסוף גמי ויזכר ה"ו נכון להיות כמו אנמי"י: (ג) וחסכין בבשרהון. יש גורסים חסרים ונמחורגמן משמע וחסין וכן ת"א כפ' ו':

אבן עזרא

רמב"ן

(ב) באחו. י"א עמק שבו למחיס. וי"א שהוא שם למת. באחו. אגם, כמו ישגא אחו (איוב ח יא), לשון רש"י. הני"ת נוסף כני"ת השזיעני במרורי ועל ואיננו נכון, כי אחו שם העשב הגדל, כמו שני הפירושים כי הוא זין אחיס יפריא הוא ואחיו בן חמו: (ה) שב"ים. לשון רבות נקבות ואם הוא נמ"ס. כמו נשים ופלגשים:

והנכון שיהיה אחו שם כולל הדשא והעשב הנעשה על שפת הנהרות והאגמים, ויהיה ביי"ת באחו כמו ביי"ת לחמו בלחמי ושחו ביי"ן מסכתי (משלי ט ה), כי על שפת היאור היו רועות, כמו שאמר (בפסוק הבא) אצל הפרות על שפת היאור. ואולי הוא מלשון אחוה, בעבור היות מיני העשבים רבים גדלים יחד:

ג. ותעמדנה אצל הפרות. בצדן וקרוב להן. והוא סימן שלא יאה הפסק בין שני השבע ושני הרעב, ואף על פי שלא סיפר זה ליוסף. ואולי המראה והסיפור היו שוים והכתוב לא יחוש, כאשר הוסיף בסיפור ולא נודע כי באו אל קרבנה, וכן עולות בקנה אחד סימן שתהיינה שבע שנים רצופות:
 ד. ותאכלנה הפרות. על דעתי הוא סימן שיאכלו שני הרעב את שנות השבע, ומזה למד יוסף לאמר לפרעה ויקבצו את כל אוכל השנים הטובות, והיה האוכל לפקדון לארץ לשבע שני הרעב, כי ראה שהפרות

אבי עזר

(ב) ותרענה באחו וגו'. כי גם אחיס יפריא הכיל שני הפירושים: (ה) שב"ים. לשון רבות נקבות וכו'. כי לא מצאנו נפרד שנו. רק שנולה. או שנולה. כן דעת הרב. ולי נראה שהוא לשון רבים וזכרים. והוא דלא מנינו הנפרד. אין ראייה. כי כבר ידוע לנו שיש נמחיס ונחילנות וזכרים ונקבות. כאשר הזכירו חכמינו בלשון ע"כ אומר אני דשנלס לשון זכרים. ולא דמי לנשים פלגשים:

אור החיים

כלי יקר

ג. עולות אחריהן מן היאור. פירוש על אופן שכתבנו שכל מציאותם מן היאור היה. והגם שלא אמר מן היאור עולות כמו שאמר בראשונות, קמך על אומרו חזק אמריהן שהוא כסדר הראשון שמהיאור הוא התחלת הוייתן:

בקנה אחד, המורה על האחדות וממילא נשמע שברעות אין אחדות, וכן בפרות הזכיר אחרות ברעות וממילא נשמע שבטובות אין אחרות אלא אחדות. דבר אחר לכך קראן אחרות לפי שכל שנה ושנה היתה קללתה מרובה משל חברתה כי הרעב הולך וגובר, על כן היתה כל שנה כשנה אחרת, אבל שני הטובה כולם שוים לטובה. דבר אחר לפי שהם ימי צער על כן נראו ימים רבים, אבל השנים הטובות היו כימים אחדים באהבה בתענוגים:

ותעמודנה אצל הפרות. הורה שהפרות היו כל כך רעות וכחושות עד שכמעט לא היה להם כח לעמוד על רגליהם, ומה שעמדו היינו לפי שהיו אצל הפרות הטובות שהחזיקו בידם, וזה סימן שלא היה לבריות תקומה ועמידה בשני הרעב אם לא מצד היותם אצל השנים הטובות סמוכות להם, על כן היה סעד וסמך לשני הרעב מן שני השובע, וכמו שנאמר ותאכלנה הפרות הרעות לרמז שבשני הרעב יאכלו מן תבואת שני השובע:

(ה) ויישן ויחלום שנית. לא נאמר ויחלום עוד אלא שנית, להורות שחלום אחד הוא ונשנה פעמים. והנה

וְשָׂדוּפֹת קָדִים צְמָחוֹת אַחֲרֵיהֶן: וְתַבְלַעְנָה הַשְּׂבָלִים הַדִּקְוֹת אֶת שִׁבְעַת הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקֶן פְּרָעָה וְהִנֵּה חָלוּם: ה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהַתַּפְעָם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטָמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חַכְמֵיהֶם וַיִּסְפֹּר פְּרָעָה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וַאֲיֵן־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפָרְעָה: ט וַיְדַבֵּר עַר הַמִּשְׁקִים אֶת־פְּרָעָה

רש"י
(ו) ושדופות. השליד"ש זלע"ו. ושקיפן ט קדום חזוטות לשון משקוף החזוט חמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית שקורין י זיש"א: (ז) הבריאות. שיינ"ש זלע"ו: והנה חלום. והנה נשלים חלום שלם לפניו כ והולך לפותרים: (ח) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה. מקשקשת זמוכו כפעמון ז ונזכודננר אומר ותפעם רוחו* לפי שהיו טס שמי פעימות שכחת החלום והעלמת פתרונו (ז"ר): חרטמי. הנחרים זטימי ממים שזוליס זעלמות (טימי הן ענמות זלי ארמי ז ונמשנה זית שהוא מלא עימיא מלא ענמות): ואין פותר אותם זפרעה. פותרים היו אומס אכל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס זאזוני

שפתי חכמים
טובות שיינ"ש שהוא בלשון אשכנז פרי"ש, אם כן הוא הדין בלשון עברי שייך לשון בריאות גבי שניהם: ט רוצה לפרש דשדופן היינו חולי של שדפון, ולא שייך אלא גבי אדם, אבל לא גבי תבואה, ומתוך דבלשון לעז קורין לו שלייד"ש אף על פי שהוא חולי אדם, אם כן הוא הדין בלשון עברי, אבל אונקלוס לא הרגם דשדופות הוא לשון שדפון, אלא שקיפן שהוא לשון חכמה, כך פירש הרא"ם, וכתב עליו מהרש"ל ואין נראה לי דהא בפרשת תבא (דברים כ"ח כ"ב) פירש רש"י (י"ה שדפן ויקון) בהדיא על שדפון שהוא מכת תבואה, ויש לומר שיש חילוק בין שדפון ובין שדופות, שהרי רש"י מביא ב' לשונות של לעז שהכא פירושו בענין אחר ממה שפירושו התם, ואין לומר שהכא פירש על הרוח, דהא פירש התם פירוש אחר על רוח: י דקשה לרש"י דבאן משמע שרוח מזרחית רע הוא, וכמקום אחר אמרין דרוח מזרחית הוא טוב יותר מכל הרוחות וסימן ברכה הוא לעולם (יומא כ"א:), לכן פירש זכר, רוצה לומר דלרוח מזרחית יש ג' רוחות ואחת רוח שקורין ביש"א הוא רע: כ כי בפעם מורחיתן חשב לישן עוד דילמא יחלום עוד כאשר אירע באמת, אבל בהקיץ השני שהיה קרוב לבוקר שלא ישן עוד אז נשלם החלום ונצטרך לפותרים. (נמ"י), ומפני שמלת והנה מורה על הזמן לומר שעכשיו הוא כך ולא קודם לכן, והכא ליכא לפרש והנה חלום נגמר לאחר הקיצה, דהא גם קודם הקיצה נגמר החלום כשראה השבלים בלעז האחרים זכר. ולי נראה לפרש כשבא חלום הראשון אף על פי שלדעת פרעה אפשר שהיה נגמר, מכל מקום לפי האמת אינו נגמר, כמו שכתוב (לקמן פ' ל"ב) ועל השנות החלום פעמים כי נכון הדבר וגו' עיין שם: ז פירש ותפעם הוא מלשון פעמון שהיה מקשקש כפעמון, כלומר כמו הענבל המקשקש בתוך הזוג: ט יש לומר דלכך צריך לפרש מתחילה בלשון ארמי, משום שרוצה לפרש חרטמי הם ב' תיבות,

רשב"ם
(ו) והנה חלום. כמו והנה היא לאה. אבל עד עתה היה סבור שראה ממש ולא חלום: (ח) ותפעם רוחו. נתחלפה דעתו טרישפש"א בלע"ז וחשב לבקר ולדעת הפתרון וכן בדניאל ויאמר המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום: ואין פותר אותם. דברים המחייבים לפרעה:

רעת וקנים
(ו) ותבלענה השבלים. פי' גדלו עד שכסו האחרות מל' כנלע את הקדש. אכל אין לפרש לשון זליעה ממש דאין מלאין לו לאדם דעיל פילא זקופא דמחטא וזו מדרש אכל לפי הפשט הוא לשון זליעה ממש והיינו דקאמר זסוף ויקון פרעה והנה חלום אמר פרע' מה שהפרות אוכלות זו את זו יכול להיות אכל זליעת השבלים זה ודאי חלום הוא: (ח) ותפעם רוחו. פרש"י אכל גבי נזכודננר כמיז ומתפעם רוחו לפי שהיו שמי פעימות שכחת החלום והפתרון וכאן לא שכת כי אס הפתרון זאע"ג דכמיז זנזכודננר חלום חלמתי ומתפעם

יונתן בן עוזיאל

תחבט

ז וּבְלָעַן תּוֹבְלִיָּא לְקִיָּתָא יְת שְׁבַע תּוֹבְלִיָּא פְּטִימָתָא וּמְלִיָּתָא וְאִיתְעַר פְּרַעָה וְהָא הָוָה חִילְמָא: ח וְהָוָה בְּצַפְרָא וּמְטָרְפָא רוּחִיה וְשָׁדֵר וּקְרָא יְת כָּל חֲרָשֵׁי מְצָרָי וְיְת כָּל חֲפִימָהָא וְאִישְׁתַּעֵי פְּרַעָה לְהוֹם יְת חֲלֻמָּי וְלֹא הָוָה אֶפְשָׁר לְגַבְר דִּי יִפְשָׁר יְתִיה אַרוּם מִן קָדָם יְי אֶסְתַּקֵּף מִן בְּגָלָל דִּי מָטָא זְמַנִּיה דִּיּוֹסֵף לְמִיפֵק מִן בֵּית אֶסִּירֵי: ט וּמְלִיל רַב מְזוּגִיָּא

פ"י יונתן

(ח) אסתקף. דקשה ליה למה נאמרת לא פתרו וכי לא היה אפשר לפתרו או למה לא נכנסו דנריהם בלזני פרעה אלמ מה' ה' בשביל יוסף שהגיע זמנו ללאת לכן מנע הקב"ה הפתרון מהם: אסתקף. לשון עילה הוא:

אבן עזרא

(ו) שדופות. שאלע שדפון מרום מורחית. כי נקרא מורח קדם צענור לאת השמש נחמלה. וטעם המלאות. כמו הנריאות: (ח) ותפעם רוחו. מננין נפעל כמו נפעמתי ולא לדבר. וי"א שהכל מן גורת הולס פעם. והטעם שהרוח דומה לגוף המוכה: הרפומי. מלה מרובעת ויטכן להיות ארמית או מלרית. והם חכמי התולדות: ואת כ' חכביה. במזלות ופתרון מלומות:

רמב"ן

והשבלים הטובות תבואנה אל קרב הרעות. ואיננה עצה, כי הליועץ למלך נתנוהו, רק בפתרון החלום אמר כן. ונשכח כל השבע, ולא יודע השבע, פתרון ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע, כי ראה שלא היו באכילתן בריאות וטובות, רק היו להן למחיה, אילו לא אכלו אותן היו מתות בכחשיהן. ולא כדברי רש"י שאמר ונשכח כל השבע, הוא פתרון הבליעה: ו. צמחות אחריהן. לא שראה אותן צומחות, שלא ראה אלא שבלים עשויות, אבל הוא כאילו אמר צמחו אחריהן. ואחזו זה הלשון להודיע שמיד שראה הטובות ראה הרעות שעלו אחריהן, כי סימן התכיפה ראה בכלן:

ז. וטעם ויקץ פרעה וגו'. הגה חלום שלם, לשון רש"י. ולפי דעתי ירמוז כי עמד על מטתו מקיץ מחשב

אבי' צור

(ז) וטעם המלאות כמו הבריאות. דקשה לרז האין נופל ה"א הדעם על דבר שלא החזר נחמלה. כי לא החזר לעיל רק נריאות

ספורנו

(ז) והנה חלום. הרגיש שהכל היה חלום אחד בעצמו שהיה נראה לו בחלומו השני שהיה באותו המעמד בעצמו של חלומו

אור החיים

ז. וייקץ וגו' והנה חלום. אולי כי נחלוס השגלים לא הכיר זו נחלומו כי היה חולם, והיה קושצ שהיה צהקין לרוב נהיכות הדבר, והכל נלא נלנול כדרך החולם, אלמ אחר שעמד משנתו אז הכיר למפרע כי היה חולם והוא אומר ויקץ פרעה, והנה מלא עצמו כי חלוס היה הדברים ולא צהקין:

ח. ואין פותר אותם וגו'. אמר "אותם" לזד שהיו צ' מלומות, והגם שאמר הכמוז לשון יחיד את מלומו, כשאז להודיע כי לא מלא פומר דקדק לומר אותם שכל צ' המלומות אין פותר להם:

ואומר ופרעה. ללא נוכך, נראה לומר שיכוין הכמוז בלומרו "לפרעה" כי דבר ידוע הוא כי שם

שבע שבלים עולות בקנה אחד, ואצל הרעות לא נאמר בקנה אחד, לפי ששבע שני השובע היו רצופים בזה אחר זה על כן עלו בקנה אחד המצרפם, אבל שבע שני הרעב לא היו רצופים כי אחר שנתיים ימים כשבא יעקב פסק הרעב וחזר במותו על כן לא נאמר בקנה אחד. ועוד שזה מורה על ריבוי התבואה שאפילו קנה אחד יצמיח שבעה שבלים וטובות ותרתי לטיבותא, והרעות היה בהם תרתי לריעותא שצמחו אחד אחד, ועוד שהיו שדופות קדים. ויקץ פרעה והנה חלום, כי גם הוא הבין שחלום אחד הוא:

(ח) ויהי בבוקר וגו'. מהר"א כתב שחלומות של בוקר צודקים ביותר על כן ותפעם רוחו, כי הרגיש שיש בהם ממש:

ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה. חלומו משמע חלום אחד, מדלא קאמר חלומותיו,

מנחת שי

הרמ"ה זל וז"ל. טבת ד' חסרים דחסרים בלישנא וסימן ויראו בני האלהים את בנות האדם שבע פרת הטבת ב' כפסוק. ערים גדלת וטבת. ושאר טבות כתיב חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו בתראה והמדפס עצמו הביא מסורה זו כאן וגם כפ' ואתחנן וכפסוק כתבו חסר דחסר וטעות הוא: (י) ותבלענה. קדמאה מלא בה"א ונו"ן כפופה בתראה חסר ונו"ן פשוטה וכ"כ הרמ"ה ז"ל: את שבע השבלים. זקן קטן בלמ"ד: הבריאות. דגש בכי"ת: והמלאות. דותבלענה קדמאה חסר יו"ד ומלא וא"ו כתיב ושאר מלאת כתיב חסר ונוסחי דיקי נמי הכי סלקי דכל אורייתא חסר בר מן חד ותבלענה קדמאה ואית מקצת נוסחי דכתיב בהון מלאת דוארא בחלומי מלא וא"ו וטעות הוא דרובא דנוסחי דיקי ומסורת פליגי עלייהו הרמ"ה ז"ל: (ט) את פרעה. האליף בסגול:

לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מִזְכִּיר
 הַיּוֹם: פִּרְעָה קֶצֶף עַל־עַבְדָּיו
 וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמֶר בַּיִת שֵׁר
 הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֵת שֵׁר הָאֲפִים:
 יֵא וַנְּחַלְמָה חֵלֹם בְּלֵילָה אֶחָד

סְרַחְנִי אֲנָא מִדְּבַר יוֹמָא
 דַּיּוֹן: פִּרְעָה רְגוּ עַל
 עַבְדוֹהִי וַיְהִי בְּמִשְׁמֶרֶת
 בַּיִת רַב קְטוּלְיָא יְתִי וַיִּת
 רַב נְחַתוּמִי: יֵא וַחֲלָמְנָא
 חֲלָמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא

תולדות אהרן אני מזכיר. עקידה שער נא

רש"י

שפתי חכמים

ולא היה לו קורת רוח צפתרונס נ שהיו אומרים שבע
 צנות אמה מוליד שבע צנות אמה קוצר (ב"ר):

חר מלשון נחירים, טומי מלשון טימי, ויש לפרשו מלשון נחירים
 של אף, שהיו נותנים העצם של מת בנחירים של אף והיה מרבר,
 וגם לפרשו שהוא לשון חוס, מלשון והעצמות יחרו (יחזקאל כ"ד י')

שהיו נותנין העצמות תחת בית השחי ומחממין אותו והיה מדבר על ידי כשוף: נ אבל כשאמר לו יוסף שיהיה רעב בארץ היה לו קורת

אבן עזרא

רמב"ן

(ט) את חטאי. אע"פ שאזכיר חטאי:

(י) פרעה קצף על עבדיו. לפי דעתי כי אין פרעה
 שם עכס רק שם תאר. והוא מלשון מצרים
 כמו חירס צלור. גם היום יקרא כל מלך גדול על ישמעאל
 נגיד המאמינים על כן מלאנו פרעה צימי אצרהס וצימי
 יוסף ומת פרעה וקס פרעה. וכן צימי ירמיהו. הלא
 תראה הכתוב יפרש מה טעם פרעה כי הוא מלך מצרים
 והעד חפרע שהוא שם העכס. וכן פרעה נכה כי נכה
 שם העכס. ואל יקשה עליך דרש כסא שלמה כי לא לקחו מלך מצרים. ועד שני שאמר שר המשקים פרעה קצף.
 וכן אמר יוסף אלהים יענה את שלום פרעה. הראה את פרעה. יעשה פרעה. ואין מדרך המוסר להזכיר עם המלכים
 שם העכס: אותי ואת שר האופים. אמר אומי פעם שנית. כי כן דרך הלשון כמו ואני אנה אני בא:

בחלומו אולי יראה עוד דבר פעם שלישית, וכאשר
 עמד בבקר ולא חלם עוד נפעם רוחו, וזה טעם ויהי
 בבקר ותפעם רוחו. אבל בנבוכדנצר אמר ותתפעם
 רוחו ושנתו נהיתה עליו (ודניאל ב א), כי גם בלילה לא
 שכב לבו:

והזכיר ויקץ פרעה מן הענין הנזכר בספר השינה, כי
 חלום שיחלום אחריו חלום אחר מענין אחר
 חלום שר האופים. אמר אומי פעם שנית. כי כן דרך הלשון כמו ואני אנה אני בא:

אבי עזר

וטובות. על כן מפרש צריאות ומלאות מד הוראה להס. אבל לפי דעתי שמי הוראות להס. כי צריאות מורה. שלא כלכל עש וחגב. ומלאות
 מורה שיש להס גרעונים הרבה. וכן עמא דבר. לכן לא מסתפינא להפוך הגירסא לגרום וטעם הצריאות כמו המלאות. כי לא מצינו במקרא
 הוראת צריאות על זמא אדמה רק על זעלי חי. כמו וצריא אולס. וצריא צער. הצריאה מוצמו. שם צריה. לכן מפרש הרב. דמלת צריא
 נופל זממא כמו שלמים צלי מחסור. וקרוב ללשון מלאות כמו צכקף מלא. הוראות שלם צלי סיג וצלי מחסור. וכן משמע מדברי המכיל
 שכתב ח"ל צריאות כצריאו על דרך השאלה. כלומר מלאות וטובות עכ"ל:

ספורנו

והתחליתית בלבד והם השבלים: (ט) את חטאי אני מזכיר.
 לא כמתרעם על שנתת אותי בבית הסהר כי בחטאי היה:

הראשון ממנו הית' הסבה הפועל' והחומר' בלבד שהן הפרות
 חורשות והיאור המשקה ובחלק השני הית' הסבה הצורית

רשב"ם

דעת וקנים

(י) פרעה קצף על עבדיו. כל פרעה בלשון מצרים מלך. וכן
 כל מלכי מצרים נקראים כן. ושל פלשתיים אבימלך אפילו בימי
 דוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך. ושל ירושלים מלכי צדק
 ביהושע אדני צדק מלך שלם. ובימי דוד על דברתי אני מבטיח
 שתהיה מלכי צדק מלך ירושלים. ושל עמלק אגב. בימי משה

רומי הסם משנאו התרטומים לפניו ולא הי' שם כי אם פעימה אחת
 שאלו הי' החלום ידוע יהא הפתרון ידוע להם ולפיכך שכת זה החלום
 והפתרון. חיה שלא שכת כי אם הפתרון לפי שחלום נבוכדנצר הי'
 לזמן מרובה ולאמלא שאמר לו דיאל החלום לא הי' מאמינו מן
 הפתרון. אבל חלום פרעה לאלתר הי' והאמין בו. ומה שליה נבוכדנצר
 להרוג התרטומים כדכתיב ואמר להוציא לכל חכמי צבל. ופרעה לא
 אמר כן לפי שאמרו לו התרטומים לנבוכדנצר האין אתה סבור שנאמר לך החלום וכי נציאים אנתנו דכתיב מלתא די מלכא שאל יקירא
 היא כלו צריכי נבואה כדכתיב ודבר הי' הי' יקר צימים ההם ואחרן לא איתוהי קרי ציה ואהרן כלו' אהרן אינו הנושא אוריס ותומיס
 להגיד העלמים אמר להם נבוכדנצר הזכרתי אוריס ותומיס ונעצתכם הכהנים שנושאים אותם אצדתם מן העולם חייכם שחאכדו מן העולם
 ולכן צוה לאוצרל יתהון: (י) ויתן אותי במשומר וגו' אותי ואת שר האופים. אומי אומי למה. שמעתי מפי הרב יהודה הכהן שכן
 אמר לפרע' לא מהא סבור שהבין מחון מפישתי שהי' לי להנצל יומר משר האופים כי מעולם לא הקלו כפישתי יומר מתפישת שר האופים

קָדָם פְּרָעָה לְמִימַר יַת סוֹרְחָנִי אָנָּה מְדַבֵּר יוֹמָא דִּינִי • מִן קָדָם יִי אִסְתַּקֵּף דְּפָרְעָה רִגְזִי
עַל עֲבָדָיו וַיְהִי יָתִי בְּמַטְרָא בִּי רַב סְפוּקְלַטוּרְיָא יְתִי וַיִּת רַב נְחִתוּמָא: יֵא וְחִלְמָנָא חִילְמָא

אור החיים

בלי יקר

פרעה אינו שם העצם אלא שם המלכות, ולזה תמלא [כ]שדינר אליו שר המשקים פרעה קלף וגו' ואין מהמוסר שיזכיר שם המלך צפניו צסדר זה אלא ודאי שהוא שם המלוכה, וכן אמרו ז"ל (רש"י כ"א), ומעמה צל לתת טעם למה לא נתקבל פתרונו אצלו, כי לז' שהחלוס היה למלך ואמרו ז"ל (ב"ר פ"ט ד) כי חלומות המלכים יגידו דברים הנוגעים לכללות המלכות, והדעת כן נוחמת, והס לא היו פותרין פתרון שנוגע למלכות אלא פתרונים של הדיוטות: ורבותינו ז"ל אמרו (ש"ס ט"ו) "לפרעה" שלא היה מתקבל פתרונו לו, ודבריהם היו נשמעים אס היה אומר ואין פותר וגו' לו:

ואין פותר אותם שנים במשמע מדלא קאמר אותו. ונראה לפרש לפירוש רש"י שאמרו לו שבע בנות אתה קובר. וקשה לי למה לא הזכיר רש"י גם מה שזכר (ב"ר פ"ט ו) שאמרו לו שבע אפרכיות אתה כובש, שבע ימרדו בך. על כן קרוב בעיני לפרש כי רצה לתקן שינוי לשון זה, כי פרעה סיפר להם חלומו כי לדעתו היה נראה שהכל חלום אחד, והיה נעלם מעיניו ענין השנות החלום, על כן אמר ואין פותר אותם לפרעה שלא יוכלו לפתור אותם, רצה לומר מדוע נראה אליו הדבר פעמים ובפנים שונות, וזהו הדבר שלא יכלו לפתור לו:

ט. וידבר שר וגו' לאמר וגו'. טעם אומרם לאמר, גם אומרם את ולא אמר אל. ואולי שלא דיבר אליו לנוכח אלא לחכמי מצרים לאמר לפרעה, ולזה תמלא שכל דבריו הס דרך נסתר לא לנוכח, פרעה קלף, ויתן, לשון נסתר: עוד ירצה צאמרם לאמר את חטאי על זה הדרך שלא תחשוב שאני זוכר את אשר עבר עלי מיסורי המלך, אלא אדרבה אני אומר פתיחותי וגרעוני כי אני הוא החוטא, והוא אומרם לאמר את חטאי וגו'. ודקדק לומר "היום" כי הוא עת הנוכח כי זולת זה היה מעלים וזרון מעשיו הפחיתים, גם צוה נתן טעם למה שלא הודיע הדבר מקודם, כחיצו המוטל על קרובי המלך להודיע דבר חדש כזה, כי לא היה להזכיר עוד שגיונו. ואמר חטאי לשון רבים, לומר כי חטאי צעניו את אשר כבר עשוהו לחטאים רבים. או אולי שנמכוין לרמוז גם לחטא זה שמנע ההודעה עד עתה, לזה אמר לשון רבים "חטאי":

דבר אחר החרטומים נתנו לו טעם על השנות החלום לפי שהבנות יש מהם שני תועליות. א' הוא שתכליתם לשם פריה ורבייה לבעליהן, התועלת השני הוא, שהם מצילין את בעליהם מן החטא כי מטעם זה נמשלה האשה אל הלחם, כמו שביארנו למעלה בפרשת וישב בפסוק כי אם הלחם אשר הוא אוכל (לט ו), לפי שאבר קטן יש באדם משביעו רעב (סוכה נב.), ודווקא בביאה של עבירה כי עיקר טעם ביאה לעוברי עבירה על כן יצרו מרעיבו, אבל אשתו משביעו כלחם זה המשביע. ועל שם ענין זה חשבו החרטומים ודאי שני חלומות אלו ענינם אחד, ולמה בא החלום ברוב ענין, אלא ודאי שיוליד שבע בנות וישיאם לאנשים ויהיו פרים ורבים וזהו הוראת לשון שבע פרות על שם שפרות ורבות, ויהיו לבעליהן כלחם זה העשוי מן השבלים, וזהו ענין שבע שבלים:

ולפי זה היטיבו לראות, אך שאין פותר אותם אותן שני תועליות לפרעה, כי היה קשה לו למה הראה ה' קולן נכנסים באזניו רצה לומר למה השמיע ה' לאזניו דווקא כזה ולא לזולתו, בשלמא לפתרונו של יוסף אתי שפיר כי המלך בידו סיפק לעשותו ולתקן פרצת הרעב, וזה שנאמר ואין פותר אותם לפרעה, שלא יכלו לפתור למה הראה ה' שני תועליות אלו לפרעה דווקא ולא הראה כן לזולתו, כי בכל משיא בתו נמצאו שני תועליות אלו ומה נשתנה פרעה מזולתו:

אך לפי מדרש הרבתי שאמרו לו שני פתרונים הבנות והאפרכיות, נראה לפרש שהשבלים מרמזים על הבנות על דרך קראן לו ויאכל לחם (שמות כ"ט), כי אם הלחם אשר הוא אוכל (לעיל לט ו). והפרות רמז לכבישת האפרכיות, כמו שנאמר (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח, כי הפרות בזמן שהם בריאות וטובות יש בקרניהם כח הנגיחה, ואע"פ שהפרים כחם גדול מן הפרות מכל מקום נקט פרות לרבותא, כי בזמן הצלחתו אפילו החלש כנקיבה יאמר גבור אני וינצח, ובשעת המרידה יהיה תש כחו של פרעה כנקיבה שלא יהיה בידו כח כנגד שבע אפרכיות שימרדו בו:

ומה שנאמר ואין פותר אותם, לפי שפרעה היה סבור שחלום אחד הוא על כן נאמר ויספר להם חלומי, והחרטומים חשבו ששני חלומות הם ופתרון על הבנות שיהיה קובר ושימרדו בו שבע אפרכיות, ולא רצו להגיד לפרעה בשורה רעה זו, לכך נאמר ואין פותר אותם לפרעה דווקא אל פרעה עצמו לא רצו לפתור, אבל בפני שאר עבדיו פתרוהו, וגם עבדיו לא הגידו לו כלום מאותו פתרון, על כן אמר פרעה ליוסף ואין מגיד לי, ולא אמר ואין פותר לי אלא ודאי שראה עבדיו מתלחשים ויבן כי פתרו לרעה, ועל כן היה קובל על כל בני ביתו לפני יוסף לאמר שמכולם אין מגיד לי מה שפתרו בפניהם החרטומים:

אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֶלְמוֹ
 חֶלְמוֹנוּ: יב וְשֵׁם אֶתְנוּ נֶעַר עֲבָרִי
 עָבַד לְשָׂר הַטַּבָּחִים וְגַם פָּר־לוֹ
 וַיִּפְתֹּר־לָנוּ אֶת־חֶלְמֵינוּ אִישׁ
 כְּחֶלְמוֹ פֶּתַר: יג וַיְהִי כִּאֲשֶׁר
 פִּתְר־לָנוּ כִּן הָיָה אֵתִי הַשֵּׁיב
 עַל־כֵּנִי וְאֵתוֹ תָּלָה: יד וַיִּשְׁלַח
 פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ
 מִן־הַבּוֹר וַיַּגְלֵחַ וַיַּחְלֶף שְׂמֹלֹתָיו
 וַיָּבֵא אֶל־פְּרָעָה: טו וַיֹּאמֶר
 פְּרָעָה אֶל־יוֹסֵף חֶלְמוֹ
 וַיִּבְרָא אֶת־יוֹסֵף חֶלְמוֹ לְמִימְרֵי
 דָּאֵת שְׂמַע חֶלְמוֹ לְמַפְשֵׁר
 תולדות אחין ושם אתנו נער עברי.
 מגילה יב: איש כחלום. ברכות נה:
 יהיה כאשר פתרונו. שם ויגלח ויחלף.
 שם

וּפְתַר אֵין אֵתוֹ וְאֲנִי שְׂמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע

שפתי חכמים

רוח, לפי שאמר שלכן הראה לו הקדוש ברוך הוא, כדי לעשות תקנה למדינה שלא ימותו ברעב, (מהרש"ל עקידה), שחלומות המלכים אינם דברים פרטיים רק דברים כוללים כל מלכותו, או כל העולם כחלומותיו של נבוכדנצר, לכן לא היה לו קורח רוח: ט רוצה לומר נער בגימטריא שוטה: ע (מ"י), וכל שכן שאר לשונות, וכתוב בנימוסי מצרים שצריך שהמושל יהא מכיר ע' לשון, עיין סוטה וף ל"א: פ דעבד נמי מיותר דכיון שאמר ושם אתנו נער עברי, ובודאי שלא היה בבית הסוהר שום נער עברי כי אם יוסף, ואם כן למאי נפקא מינה קאמר שהוא עבד לשר הטבחים, אלא ודאי לדרשא: צ גבי כי שמו אותי בבור (לעיל מ' ט"ז) היה אפשר לומר שהוא בור ממש, אלא שאחר כך נתגוהו בבית הסוהר, אבל הכא צריך לפרש כן, דלא תימא אחר שיצא שר המשקים מבית הסוהר שמו אותו שנית בבור, לכן פירש שבור הוא בית הסוהר מרתיב ויריצהו מן הבור, וכבור אין שייך לשון ריצה כי אם משיכה, כדכתיב (לעיל ל"ז כ"ח) וימשכו את יוסף מן הבור: ק פירש דלמעלה כתיב ששמוהו בבית הסוהר, וכאן כתיב ויריצהו מן הבור, לכן פירש שהוא עשוי וכו', (מהרש"ל): ר (מ"י), דאם לא כן היו בגדים לחים ופשיטא שהיה צריך להחליפם גם בלא כבוד המלכות, ולמה הוצרך לומר ויחלף שמלותיו, לכן פירש הוא בית הסוהר, אם כן לא היה בו מים ולמה החליף שמלותיו, אלא משום כבוד המלכות: ש דאי משום שמחה הא לא ידע עריין איך דינו יצא, שעריין לא בא לפני פרעה

רש"י

(יא) איש כפיתרון חלום. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו ודומה לו: (יב) נער עברי עבד. ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירם בלשון ציון: נער. שוטה פ ואין ראו לגדולה: עברי. אפילו לשוננו ע אינו מכיר: עבד. וכמו בנימוסי מצרים פ שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים. (פ"א שירים וכן גרס רש"י): איש כחלום. לפי החלום וקרונו לעינו: (יג) השיב עצ' בני. פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי מקרא קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שצידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הס קוממים את הדבר: (יד) מן הבור. מן ציט הסוהר צ שהוא עשוי כעין גומא ק וכן כל צור שנמקרא לשון גומא הוא ואף אם אין צו מים קרוי ר צור פוש"י בלע"ז: ויגלח. מפני ש כבוד המלכות (נ"ר):

יונתן בן עוזיאל

תתלג

בְּלִילְיָא חָד אָנָא וְהוּא גְבַר חִלְמִיָּהּ וּפּוֹשְׁרֵן חֶלְמָא דְחֶבְרִיָּה חֶלְמָנָא: יָד וְתַמְזֵן עֲמָנָא טְלִיָּא
עֵיבְרָאֵי עֲבָדָא לְרַב סְפוּקְלִטוֹרְיָא וְאַשְׁתְּעִינָא לֵיהּ וּפְשַׁר לָנָא יֵת חִלְמָנָא גְבַר הֵי פְּפוֹשְׁרֵן
חִלְמִיָּהּ פְּשַׁר: יָד וְהוּא הֵיכְמָא דְפְשַׁר לָנָא כְּדִין הוּא יְתִי אוֹתִיב בְּמִילְיָהּ עַל סֵדֵר שִׁמּוּשֵׁי
וְיִתְיָה צְלָב: יָד וְשֹׁדֵר פְּרַעָה וּקְרָא יֵת יוֹסֵף וְדִילוּגְיָה מִן בֵּית אֶסְיָרִי וְסִפֵּר וְשָׁנִי כְּסוּתִיָּה
וְעַל לֹת פְּרַעָה: מוּ וְאָמַר פְּרַעָה לְיוֹסֵף חֶלְמָא חִלְמִית וּמְפֹשֵׁר לִית יִתְיָה וְאָנָא שְׁמַעִית

פ"י יונתן

(יג) אותיב במי"ר. פ"י יוסף השיב אותו בדגמיו שפמר היעב ורוב החלומות הולכים אחר הפה ולא ס"ל כרש"י שהוא קאי אפרעה ולסברתו אינו מקרא קנר
כי קאי אהפותר וזוק נ"ל:

רמב"ן

בשנתו איננו מתקיים, על כן אמר כי כאשר הקיץ
נהיה החלום וחשב בו עד הבקר אולי ישתלש חלומו
כאשר נשנה:
(יא) איש כפתרון חלומו. כבר פירשתי:
(יג) אותי השיב. פרעה. ו"א שהוא גדנור השיב ותלה.
או צפתרון:

והנה פרעה עצמו הכיר כי ענין אחד הוא, ולכך הזכיר
והנה חלום, וכך אמר חלום חלמתי ופותר אין
אותו, ולא הזכיר חלומות. וזה טעם וארא בחלומי, אבל הכתוב הזכיר ואין פותר אותם לפרעה, לומר שאין
פותר אפילו האחד מהם:

יב. איש בחלומו. לפי החלום וקרוב לענינו, לשון רש"י. ויותר נכון שיאמר כי לכל אחד ממנו פתר כאשר
היה אמתת חלומו העתיד לבא לו, כי כאשר פתר כן היה לנו. וכן (להלן מט כח) איש אשר כברכתו ברוך
אותם, כברכה הבאה אליו:

אבי עזר

(יג) ויש אומרים שהוא בדבור השיב וכו'. כן מרגש יונתן וימי אומיני נמלי על סדר שימושי. רק לרצ קשה ללא מנינו הוראת השיב.
רק נמי שמשני דבר או אכידה. או ששז אל העיר. אבל לא מנינו כן בלאש אשר דיבר טוב על חכירו. כמה שאין נידו לעשות. וניומר יש
להפליא על מינה ואותו מלה. לכן דחק הרב לפרש או צפתרון כי אם יכנס דברי הפותר בעיני בעל החלום דומה לו כאלו הוא השיב אותו
על כנו. ועיין פ' מולדות פסוק הן גביר שממיו לך:

בעל המזרים

(יד) ויריבוהו מן הבור. כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע
כאמרו כי קרובה ישועתי לבא וכאמרו לו עמי שומע לי וכך
היה ענין מצרים כאמרו כי גורשו ממצרים כאמרו ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ וכו'. וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו
ופתאום יבא אל היכלו הארון וכו': ויחלף שפלותיו. כי אין לבא אל שער המלך בלבד שק:

רשב"ם

וירום מאגג מלכו. ובימי שאול אגג מלך עמלק. אף כאן פרעה
לשון מלכות כי בשמו של מלך אין אומרים לפניו [דוד]
(פרעה) קצף על עבדיו. אלא כך אמר לפניו אדוני קצף על עבדיו.
וכן לפנינו אני פרעה. אני אהיה המלך לבדי כדכתיב רק הכסא אגדל ממך. לכן נקרא יוסף אברך. אבי המלך. ובספר לקח טוב
פירש כמותי: (יב) איש בחלומו פתר. כמשמעות חלומו פתר וגם כמו שפטר לנו כן הי': (יג) ויהי כאשר פתר וגו' אותי השיב
ע"כ בני:

כלי יקר

דבר אחר לכך אמר ואין מגיד לי, לפי שנבוכדנאצר
לא שכח החלום ואמר בפני חכמיו ששכחו כדי
לברר האמת, כי מי שיאמר לו החלום ודאי נביא הוא
ופתרונו אמת, אבל פרעה סיפר חלומו וא"כ במה
יודע לו אם הפתרון אמת, על כן היה משנה בסיפור
חלומו בכמה דברים ממה שראה, וחשב מי שיגיד לו
השינויים רוח ה' דיבר בו, וכמו שספרו לפני יוסף

מנחת שי

(יג) כאשר. בלא מקף והשי"ן במאריך: (יד) ויריבוהו. במקצת ספרי הדפוס חסר יו"ד וחסר וא"ו ובמקרא גדולה נמסר עליו לית

חֲלוֹם לַפְתָּר אֲתוֹ: מִזוּ וַיַּעַן יוֹסֵף
אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלַעְדֵי אֱלֹהִים
יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה: יי וַיְדַבֵּר
פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בְּחִלְמֵי הַנְּנִי עֹמֵד
עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר: יב וְהִנֵּה מִן־הַיָּאֵר
עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאֹת בְּשָׂר
וַיִּפֹּת תֵּאֵר וַתִּרְעֵנָה בְּאָחוּ:
יג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת
אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרַעוֹת תֵּאֵר מְאֹד
וְרַקוֹת בְּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כִּהְנֶה
בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם לָרַע:
ד וַתֹּאכְלֶנָּה הַפָּרוֹת הַרְקוֹת וַהֲרַעוֹת אֶת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת הָרֵאשֹׁנֹת הַבְּרִיאֹת: כא וַתִּבְאֶנָּה אֶל־

יְתִיבָה: מז וְאֲתִיב יוֹסֵף יֵת
פַּרְעֹה לְמִימַר בְּר מִן
חֲכַמְתִּי אֱלֹהִים מִן קָדְם יי
וַתִּתֵּב יֵת שְׁלָמָא דְפַרְעֹה:
יג וּמְלִיל פַּרְעֹה (עִם)
לְיוֹסֵף בְּחִלְמֵי הָא אָנָּא
קָאֵם עַל פִּיָּה גַּהֲרָא:
יב וְהָא מִן גַּהֲרָא סֻלְקוֹן
שֶׁבַע תּוֹרְתָא פְּטִימֹן בְּשָׂר
וּשְׁפִירוֹן לְמַחְזֵי וְרַעִיז
בְּאֲחֻהּ: יג וְהָא שֶׁבַע
תּוֹרְתָא אֲחֻרְנִיז סֻלְקוֹן
בְּתַרְיֵהוֹן חֲסִיכֹן וּבִישָׁן
לְמַחְזֵי לְחֻדָּא וְחֲסִיזֵן בְּשָׂר
לֹא חֲזִיתִי כֹתֵהֶן בְּכָל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְבִישׁוֹ:
כ וְאֲכָלוֹן תּוֹרְתָא חֲסִיכְתָּא
וּבִישְׁתָּא יֵת שֶׁבַע תּוֹרְתָא
קַדְמִיתָא פְּטִימְתָּא:

רש"י

(מז) תשמע חלום לפתור אתו. מאזין ומצין חלום
לפתור אותו: תשמע. לשון הבנה והאזנה כמו שומע
יוסף. אשר לא תשמע לשונו אנטינדר"א זלע"ז:
(מז) בלעדי. אין החכמה משלי ת אלא אלהים יענה
יתן ענייה צפי לשלום פרעה: (יט) דלות. א כחשות
כמו מדוע אתה ככה דל* דלמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שנמקרה חסרי ב בשר זלוא"ש זלע"ז:

שפתי חכמים

ומי יודע אם יכול לפתור אותו או לא: ת דאי אפשר לפרש כאן
כמו בלעדי אשר אכלו הגורים (לעיל י"ד כ"ה), דפירושו חרץ מה
שאכלו, דהיאך שייך לומר חרץ מאלהים יענה כו', וגם אין לומר
שפירושו אלא אלהים, שהרי דעתו של יוסף לפתור לו חלומו, אלא
הכי פירושו בלעדי הם ב' תיבות כל עדי, ועדי פירוש משלי כמו
שמפרש ואזיל: א ולא מלשון עוני: ב פירוש משום דאמרינן (ירושלמי
* ש"ב יג

ספורנו

(טז) תשמע חלום לפתור אותו. שתבין ענין החלום לפתור
אותו כפי חכמת הפתרון ולא תפתור במקרה: (מז) בלעדי. אע"פ
שאמרת ופתור אין אותו כאלו אני יחיד בזאת החכמה אני חושב
שיש בלי ספק פותר בלעדי: אלהים יענה. יעשה שאענה בפתרוני.
(יט) לא ראיתי כהנה. לא קרה זה ע"ד רעיונך על

בעל הטורים

(יט) כהנה. ז' נמס' הכא ולדך ואם מעט ואוספיפה לך כהנה
שאומר הכתוב ומואל חני מר ממות את האשה וזהו ואוספיפה לך
כהנה שאם היטה רעה לא ראיחי כהנה לרוע:
את שלום פרעה. דבר שיהי' שלום פרעה שהחלומות הולכים

יונתן בן עוזיאל

תתלה

עֲלֶךָ לְמִימָר אֵין אַנְתָּ שְׁמַע חִילְמָא אַנְתָּ פֶּשֶׁר לִיה: מו וְאַתָּב יוֹסֵף ית פֶּרְעָה לְמִימָר בַּר מִינִי לֹא אֵית גְּבַר דְּפֶשֶׁר חֲלָמִין בְּרַם מִן קָדָם יי וְיִתּוּבֵב שְׁלָמָא דְּפֶרְעָה: יז וּמְלִיל פֶּרְעָה עִם יוֹסֵף לְמִימָר חָמִי הָוִית בְּחֲלָמִי הָא אָנָא קָאִי עַל פִּיָּה נִהְרָא: יח וְהִנֵּה מִן נִהְרָא סֶלְקִין שְׂבַע תּוֹרְתֵי פְטִימִן בְּשׂוֹר וְשְׂפִירָן לְמַחְמִי וְרַעֲיִין בְּגוֹ גּוּמְיָא: יט וְהָא שְׂבַע תּוֹרְתֵי חוֹרְגִין סֶלְקִין בְּתִרְיָהֶן חֲשִׁיבִין וּבִישָׁן לְמַחְמִי לְחָדָא וְחֲסִיִין בְּבִישְׁרָהֶן לֹא חָמִית דְּכוּוְתָהֶן בְּכָל אֲרַעָא דְּמַצְרַיִם לְבִישׁוֹ: כ וְאַכִּילָן תּוֹרְתֵי חֲשֻׁכְתָּא וּבִישְׁתָּא ית שְׂבַע תּוֹרְתֵי קְמִיִיתָא

פ"י יונתן

(יט) וְחֲסִיִין. הגאון מהר"ד מיישב ואומר שהוא לשון קשה כמו לא נחמסן לשון משנה ולשון מקרא החסון לנעורם בירמי' שהוא ענין קשה וגם כאן פרוט רעות וקשות וק"ל:

אבן עזרא

רמב"ן

ועל דעתי אין צורך, אבל אמר איש את חלומו פתר לנו, ויהי כאשר פתר לכל אחד כן בא והגיע אלינו. הגיד כי היו חלומות שונים ולהם פתרונים שונים, כאשר יפרש, שלא יחשוב שחלום אחד חלמו שניהם ופתרון אחד להם. וכן לדעתי איש כברכתו ברוך, שלא ברוך אותם ברכה שזה לכולם אלא ברכה מיוחדת לכל אחד כאשר פירש ואמר לו:

(טו) בלעדי. מלה אחת מורכבת משתי מלות. והטעם שז' אל תשמע חלום לפתור אותו. אמר יוסף בלעדי פתרוני יענה אלהים את שלום פרעה. ו"א כי טעמו צעזעז ש'אמר לו כי אתה פותר חלום אמר בלעדי הוא הפותר והוא אלהים שיענה את שלום המלך: וטעם יענה. שימלא תמיד. וכן כי האלהים מענה בשמחת לבו. וכן הארץ מענה והוא קרוב ממשמעו: הוסיף דלות. ומתם מראה אמר תאר. כי זה קרוב מזה:

אבי עזר

(טז) בלעדי. מלה מורכבת משתי מלות וכו'. ומסייע ל' דברי ר' חייא בירושלמי פ' כ"ד מצרכין ח"ל. טונמי כל עלך. מה כל עלך אינו מניח לעולם טונה מצלעדין כמה דכמינ' וצלעדין לא יריס איש את ידו:

רשב"ם

דעת זקנים

וחלף שמלותיו בנימטריא בחד נמשרי. וקשיא לי כי מנאמי שמלותיו חסר ו' אס לא נאמר יש אס למקרא: (יט) ורקות בשר. ס' דדקום

(טז) תשמע חלום. תבין חלום ויודע לפתורו: (טז) בלעדי. אינו תלוי בי אלא הקב"ה יודיעני לפתור חלומך:

אור החיים

בלי יקר

כך ספרו גם לפני החרטומים ואין מגיד לו השינויים, על כן לא קיבל פרעה פתרונם אבל יוסף הגיד לו כל השינויים, ואמר לו לא ראית צנומות אלא דקות כו', כדאייתא במדרש (תנחומא ג):

החלום מנלי תם אמתלאות, וזא בנענה לומר כי הוא יוסף פיו העידו כי הוא פותר חלומות, ומעתה לא ימנע מחלוקה, או יפתור חלומו של פרעה, או יחייב על אשר רימה בני אדם שהוא פותר ואין צפיהו נכונה, והוא אומר ואני שמעתי עלך לאמר, פירוש שאתה אומר תשמע חלום לפתור אותו, כמו שכן היה אחר האמת שאתה לשר המשקים ושר האופים ספרו נא לי וגו' (לעיל מ ז), ומן הסתם שר המשקים הודיע הדברים כמות שהם לפרעה, או פרעה נתן כי לא יגידו שריו חלומות לנער עברי עבד אס לא ששאל הוא להגידו, ומעתה יחייב לפתור חלומו של פרעה לזדק דבריו:

טז. ויען יוסף לאמר וגו'. פירוש השיבו למה שטען צמיצת לאמר כי הוא אומר לשמוע חלום לפתור, בלעדי לא

מנחת שי

וחסר דחסר ונגרר אחריה ג"כ בעל מנחת כהן בבלי דעת ואולם בכל ספרים כ"י מדויקים ובדפוסים ישנים מלא יו"ד ומסורת עליו לית וחסר וא"ו וכ"כ המאירי ז"ל וגם הרמ"ה כתב ויריעהו מן הבור מלא יו"ד וחסר וא"ו ובמקרא גדולה נמסר עליו לית וחסר ונגרר אחריה ג"כ בעל מנחת כהן בבלי דעת ואולם בכל ספרים כ"י מדויקים ובדפוסים ישנים מלא יו"ד ומסורת עליו לית וחסר וא"ו וכ"כ המאירי ז"ל וגם הרמ"ה כתב ויריעהו מן הבור מלא יו"ד וחסר וא"ו כתיב וכן בזהוה ויריעהו חסר וא"ו ומאן איהו דא קב"ה בגין דהא לית מאן דאסיר ופתח בר קב"ה דכתיב יסגר על איש ולא יפתח (איוב י"ב) ודריש ליה נמי באנפי אחריני ע"ש: (יח) עלת שבע. חסר ב' ווי"ן בספרים מדויקים וגם בהעתק הללי וכן הוא ע"פ המסורת שלא נמנה בכלל השלשה מלאים וא"ו בתראה וסימן נמסר במקרא גדולה בריש פ' גם כי המדפיס טעה וכתבו מלא והרמ"ה ז"ל הביא כל המסורת בשורש עלה בענין דקרבנות ובענין עלה בעלמא מסכימות למסורה שלנו ובסוף דבריו כתב אשתכח השתא דכל אורייתא עלת העלת חסר דחסר כתיב בר מן ד' תלתא חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו בתראה וחד מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו בתראה והעלית עליו עולת וחד פליגין ביה נוסחי דייקא העלת אחריהן רובא כתיב חסר דחסר ומיעוטא מלא וא"ו בתראה ואחרי רבים להטות ועוד דמסורת מסייעא לרובא עכ"ל ועיין מ"ש בסוף משפטים: (יט) והנה שבע פרות. מאריך בשי"ן ומקף בין שבע לפרות:

קַרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי-בָאוּ אֶל-
 קַרְבָּנָה וּמְרֵאֵיהֶן רַע פֶּאֶשֶׁר
 בַּתְּחִלָּה וְאִיקָן: כִּי וְאָרָא בְּחִלְמֵי
 וְהֵנָּה | שְׁבַע שְׁבָלִים עֲלֵת בְּקִנְיָה
 אֶחָד מְלֵאת וְטָבוֹת: כִּי וְהֵנָּה שְׁבַע
 שְׁבָלִים צְנֻמוֹת דְּקוֹת שְׂדֵפוֹת
 קָדִים צְמָחוֹת אַחֲרֵיהֶם:
 כִּי וְהַבְּלַעַן הַשְּׁבָלִים הַדְּקוֹת אֵת
 שְׁבַע הַשְּׁבָלִים הַטָּבוֹת וְאָמַר
 אֶל-הַחֲרֻטָּמִים וְאִין מַגִּיד לִי:
 כִּי וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-פְּרַעְיָה חֵלוֹם פְּרַעְיָה אֶחָד
 הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה הַגִּיד לְפְרַעְיָה:
 כִּי שְׁבַע פָּרֹת הַטָּבוֹת שְׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשְׁבַע

שפתי חכמים

ברכות ט' ד' כל אכין ורקין מיעוטיין הן, ורקות דהכא נמי מיעוט הוא, ומהו ממעט ממעט בשר, אבל אין פירושו כמו ריק בצירי"י ומעלומי העי"ן: ג וקשה למה מביא התרגום והלא הביא התרגום של יבש כסלע, ונראה לי דקשה לרש"י שפרעה אמר ליוסף שהשבליים צנומות, ויוסף לא פירש על זה כלום אלא על רעות ודקות, וגם בחלומו לעיל לא אמר צנומות, אלא על כרחן צריך לומר שפרעה היה רוצה לבדוק את יוסף אם אמת יפתור או לא, ואמר לו דבר שלא ראה מעולם, ואמר אם יבין את זה יבין החלום לפתור, ויוסף הבין את הדבר ולא פתר לו כלום על זה, כך צריך אתה לפרש פשוטו של קרא. וקשה לרש"י על זה מהיכן ידע יוסף את זה וכי נביא היה, לכך מביא התרגום הראשון של צנומות שהוא יבש כסלע, ויוסף היה מבין זה מכת סכרא שזה הדבר לא היה בחלומו, כי אם היה זה לא היה קיום לעולם שיהא קללה כל כך שיהא יבש כסלע, אלא צריך להיות

רש"י

(כג) צנומות. לונמא זלשון ארמי סלע הרי הן כעץ כלי לחלוח וקשות כסלע ותרגומו נלן לקין. ג נלן אין כסלע, ונראה לי דקשה לרש"י שפרעה אמר ליוסף שהשבליים צנומות, ויוסף לא פירש על זה כלום אלא על רעות ודקות, וגם בחלומו לעיל לא אמר צנומות, אלא על כרחן צריך לומר שפרעה היה רוצה לבדוק את יוסף אם אמת יפתור או לא, ואמר לו דבר שלא ראה מעולם, ואמר אם יבין את זה יבין החלום לפתור, ויוסף הבין את הדבר ולא פתר לו כלום על זה, כך צריך אתה לפרש פשוטו של קרא. וקשה לרש"י על זה מהיכן ידע יוסף את זה וכי נביא היה, לכך מביא התרגום הראשון של צנומות שהוא יבש כסלע, ויוסף היה מבין זה מכת סכרא שזה הדבר לא היה בחלומו, כי אם היה זה לא היה קיום לעולם שיהא קללה כל כך שיהא יבש כסלע, אלא צריך להיות

דעת זקנים

ורקות אומי שכמונ רעות הוא רקות והאחרים דקות וסימנין רק רע כדכתיב נפרשת נראשית:

רשב"ם

(כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה. כך אמר פרעה עכשיו ליוסף. עתה אני זכור כי בשעת החלום נדמה כאילו לא באו אל קרבנה. אבל למעלה לא היה ראוי לכתוב אלא ראית האכילה שראה שזו אוכלת זו אבל מה שחשב פרעה בלבו על מה שהיה תמיה שמראיהן רע ככתחלי לא היה ראוי לכתוב: (כג) צנומות. פתרונו לפי עניינו ואין לו חבר במקרא. ויש לומר כי לשון צונמא שכתלמוד הוא קשים כאבן בלא ליחלוח: (כה) אשר האלהים עושה. מה שעתיד לעשות הגיד לפרעה. כי על המלך תליים תקנות המלכות:

יונתן בן עוזיאל

תתלו

וּפְטִימָתָא: כּא וְעָלָא לְמַעְהָן וְלֹא אֲשַׁתְּמוּדַע אַרוּם עָלָן לְמַעְהָן וּמְחַמִּיָּהּן בִּישׁ הָא
פְּדָבְקָדְמִיתָא וְאִיתְעָרִית: כּג וְחַמִּית בְּחַלְמִי וְהָא שְׁבַע תּוּבְלִין סִלְקֹן בְּקַנְיָא חָד מְלִיין
וְטָבִין: כּד וְהָא שְׁבַע תּוּבְלִי נָצִין לְקִיין שְׁקִיפֹן קִידוּם צְמָחֹן בְּתִרְיָהּ: כּה וּבְלָעֹן תּוּבְלִיא
לְקִייתָא ית שְׁבַע תּוּבְלִיא טַבְתָּא וְאִמְרִית לְחַרְשִׁיא וְלִית דְּמַתְּנִי לִי: כּו וְאִמְרַן יוֹסֵף לְפָרְעָה
חִלְמָא דְּפָרְעָה חֵד הוּא מַה דִּי עָתִיד לְמַעְבַּד תְּנִי לְפָרְעָה: כּז שְׁבַע תּוֹרְתֵן טַבְתֵּן שְׁבַע

רמב"ן

אבן עזרא

(כא) וּמְרַאֲיָהּ. ומראה כל אחת מהן רע. ופה הוסיף
לפרש חלומה שראה שנאלו הפרות הטובות
נקרב הרעות והיו כאשר היו נראשונה:
(כג) צְנוּמוֹת. אין לו חזר במקרא וטעמו כמו רקות.
ו"א שפירושו נלמים כי כן נלשון ישמעאל:
כמו סלועות מלשון צונמא אינו נכון, והשבליים הדקות אינם קשות כסלע:
אבל פירוש צנומות פרודות לחתיכות הרבה, והוא לשון רבותינו (בכרוט לט.) פת הצנומה בקערה מברכין עליה
המוציא, פת החתוכה, והוא הפת שאדם עושה ממנו חתיכות ונותן המרק עליו בקערה ואוכלו חתיכה

אבי עזר

(כא) וּמְרַאֲיָה כ"א אחת מהן רע. דהוה למכתז ומלתינה רעות. אולם הוא על דרך צנוט נעדה עלי שור:

ספורנו

משכבך סליקו: (כא) וְלֹא נֹודַע כִּי בָאוּ אֵל קַרְבְּנָה. ע"ד ואכלתי
ולא תשבועו כאמרם ז"ל אינו דומה מי שיש לו פת בסלול למי
שאין לו: (כד) וְאִין מְגִיד לִי. שראה שכלם חשבו שהם שני
חלומות ופתרו אותם על שני דברים והוא הכיר ששניהם היו

אור החיים

היו כן הדברים, ומה שאמר הוא כי אלהים ימציא פתרונים
לחלומות על יד בני אדם, כמו שמצינו שכן אמר יוסף
לשר המשקים ושר האופים הלל לאלהים פתרונים פירוש
לל יחסרו הפתרונים, ואמר ספרו לי אולי ימצא פתרון
ולעולם אינו מייחד עצמו לומר כי הוא מפשר חלומות,
וכמו כן הוא אומר לו אלהים יענה וגו':
והוצרך לומר יענה שלום, נמכוון לומר לו שלא יקפיד
אם יהיה פתרון החלום מגיד רעתו כי מה'
מענה דבר ולא יקפיד לומר כי החלומות הולכים אחר
הפה, ונתן טעם צלומרו שלום פרעה כי המלך ישמנה

מנחת שי

דלות ורעות תאר טאד ורקות בשר. ותאכלנה הפרות הרקות ושבע הפרות הרקות. ארבעתם כרי"ש
וריי"ש בתראה בצרי. חזקוני: (כב) וְאִרָא בְּחַלְמִי וְגו' מִלֵּאֵת. עיין מ"ש לעיל גבי והמלאות דותבלענה קדמאה: (כג) שדפות קדיים.
בהעתק הללי שדפות ירושלמי שדופות עכ"ל ובכל הספרים כתוב שדפות וכן שדפות הקדים שבסמוך והראשון שבפרשה ושדופת
קדיים והמדפיס שכתב עליו לית וחד שדופת הקדים טעה וכן מצאתי מסורת כ"י שמסרה על שדפות קדיים ב' כתיב כן וסימניהן
והנה שבע שבליים שדפות הקדים ואחר שכתבתי כל זה בא לידי לשון הרמ"ה ז"ל והוה ושדופת קדיים קדמאה מלא וא"ו קדמאה
קדיים לפ"א וחסר וא"ו בתראה ושאר לישנא באורייתא חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו בתראה שדופת פ"א קדיים לוא"ו כתיב עד
כאן מסכים למה שכתבתי: צמחות אחריהם. במסורת כל בראשית אחריהן בנו"ן בר מן חד צמחות אחריהם דוהנה שבע שבליים
תניינא דחתיב אחריהם במ"ם הרמ"ה ז"ל: (כד) ותבלען השבלי"ה הדקת. כתוב בהרמ"ה ז"ל ודקות כשר דוהנה שבע פרות קדמאה
מלא וא"ו כתיב וכל דקות השבליים באורייתא דכותא מלאים בר מן ב' חסרים וסימן ודקת הבשר דותאכלנה הפרות קדמאה וחד
בלישנא נמי חסר ותבלען השבליים הדקת תניינא ואית נוסחי דחתיב בהו הדין נמי מלא ורובא דנוסחי כתוב ביה חסר ואחרי רבים
להטות: (כה) הגיד לפרעה. סימן קדמאה הגיד לפרעה תניינא הראה את פרעה וחד פסוק סימן מהגיד את המראה אל עלי (שמואל
א' ג'): (כו) שבע פרת. בהעתק הללי פרת ירושלמי פרות עכ"ל ובכל הספרים חסר ונמסר עליו לית וחסר וכ"כ הרמ"ה ז"ל:

הַשְּׁבָלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים
הִנֵּה חֵלֹם אֶחָד הוּא: כּו וְשֶׁבַע
הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעַת הָעֵלֶת
אֲחֵרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הִנֵּה וְשֶׁבַע
הַשְּׁבָלִים הַרְקוֹת שְׁדַפּוֹת הַקָּדִים
יְהִיו שֶׁבַע שָׁנֵי רָעָב: כח הוּא
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פְּרַעֲה
אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הָרְאָה
אֶת־פְּרַעֲה: כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שֶׁבַע

שפתי חכמים

שיהיה לו לחלוחית מעט, ועדיין קשה מנלן שצנומות הוא לשון סלע דילמא הוא לשון נצן לקין, לכן פירש שבוה התרגום גם כן משמע שאין בו לחלוחית כי נצן הוא לשון שאין בו אלא נץ, (מהרש"ל): ד דקשה לרש"י למה פתר יוסף שחלום אחד הוא, כיון שחלום אותו ב' פעמים בפרות ובשבלים ודאי ב' חלומות הם, ועל זה פירש ועל וכו':

רש"י

זהו אלף הנך לפי שנתרוקנו מן הזרע: (כו) שבע שנים, ושבע שנים, כלן אינן אלף שבע ואשר נשנה החלום פעמיים לפי שהדבר מוזמן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות ד החלום וגו'. שבע שנים הטובות נאמר

רמב"ן

בהם מקומות חסרים אין בהם גרגרים, ומקום אחר גבוה שבו הגרגרים שלקו והם רקות, ולכך אמר יוסף במקום צנומות רקות, כי היו בהן מקומות רקים, אין בהם גרגרים כלל:

כו. יהיו שבע שני רעב. בעבור שהשבע בארץ מצרים איננו חדוש גדול כי הוא כגן ה' (לעיל יג ט), הזכיר תחילה פתרון הרעות, כי הוא החדוש ותועלת החלום, כי האלהים ברחמים הראה לפרעה הרעב להחיות

דעת זקנים

הרי מ"ג. ועל ידי חפלת יוסף נחסרו עד שבעה נא יעקב ונחסרו עד כ' הרי מ' נחסרו ונפרעו להם ימי ימיה דכמיז והיה מלרס לשמה מ' שנה:

מנחת שי

(כו) ושבע הפרות הרקות והרעת. בהעתק הללי והרעת חד חסר בלישנא ירושלמי והרעות מלא עכ"ל ובכל הספרים חסר וכן במסורת והרעות ג' ב' מלאים וחד חסר ותאכלנה הפרות הרקות והרעות ושבע הפרות הרקות והרעת. והרעות רעות מאד (ירמיה כ"ד) מציעאה חסר. אחר כך בא לידי לשון הרמ"ה מסכים למה שכתבתי וזה לשונו כל רעות באורייתא מלא בר מן ב' חסרים וסי' הרקות והרעת בתראה. לא תהיה אחרי רבים לדעת ושאר אורייתא מלאים: העלת אחריהן. עיין מ"ש לעיל על עלת שבע:

יונתן בן עוזיאל

תתל"ט

שְׁנַיִם אֵינוֹן מִבְּשָׁרָן וְשֶׁבַע שׁוּבְלֵיָא טַבְתָּא שְׁבַע שְׁנַיִם אֵלֵין אֵינוֹן מִבְּשָׁרָן חֲלָמָא חַד
הוּא: כּוּ וְשֶׁבַע תּוֹרְתָא פְּחִישְׁתָּא וּבִשְׁתָּא דְסַלְקֵן בְּתַרְיֵהֶן שְׁבַע שְׁנַיִם חוֹרְנֵייתָא אֵינוֹן
מִבְּשָׁרָן וְשֶׁבַע תּוּבְלֵיָא לְקֵייתָא שְׁקִיפֵן קִידוּם הֵם הָכִי מִבְּשָׁרָן דִּיהוּוֹן שְׁבַע שְׁנַיִם כַּפְנָא:
כּח הוּא פְּתַנְמָא דְמַלְיֵית עִם פְּרַעָה מַה דִּי עֲתִיד לְמַעְבַּד אַחְמִי יַת פְּרַעָה: כַּט הָא

פ"י יונתן

(כו) שבע שני אינון מבשרין. פי"ה הם מצרים ואומרים לי נשורה:

ספורנו

(כח) הוא הדבר. ענין הרעב הוא הדבר שאמרתי שהגיד לפרעה כדי שלא תכרת הארץ ברעב: הראה את פרעה. שני השבע

בעל המורים

(כט) שבע. נ' נמסר' הכא ואידן וימלאו אסמין שבע לומר לך שכ"כ יהיה השזוע שימלאו כל האזרות:

אור החיים

הראה וגו', שבע, אלו שני שבע. רעב, אלו שני רעב. פרנס, ירא פרעה איש וגו'. והגם שלא אמר לו מי זה האיש אף על פי כן אחר האמת תמך גורלו, נמה שמנע הפתרון מכל חכמיו וגילה לו את יוסף על ידי שר המשקים שסיפר לו העוזר עליו, ונתגלגלו הדברים ונתגלה לו יוסף ושיטתו על ארץ מצרים. ואומרו הגיד לפרעה פירוש שיש סיפק צידו לעשות תיקון, כמו שאמר לנצוק (פסוק ג) ירא פרעה וגו' וחמש וגו':

כלי יקר

(כז-כח) יהיו שבע שני רעב. הוא הדבר אשר דברתי וגו'. יש כאן ספק למה התחיל יוסף הפתרון בשני הרעב, היה לו להתחיל בפתרון שבע שני השבע הקודמים לשני הרעב. ועוד קשה מה שאמר הוא הדבר אשר דברתי, כאילו הוכיח דבריו לקיים פתרונו ומה הוכחה יש כאן. ואומר אני שכך פירושו, שיוסף שפט בשכלו שיהיו שני שובע ושני רעב, לפי שראה ענין אכילה בפרות ובליעה בשבלים שאכלו ובלעו הרעות את הטובות, ועיקר ההוכחה היתה מן השבלים דווקא כי מן אכילת הפרות לא יכול להוכיח כלום שמדבר בשני שובע ורעב, כי אולי יתקיים החלום ממש ששבע פרות כחושות יאכלו שבע פרות שמנות, או שמא פתרונו ששבע אנשים רשעים דלים ורקים יאכלו את שבע אנשים צדיקים וטובים, או את ממונם או את גופם, כי זה בנמצא שרשע מכתיר את הצדיק וכמו שנאמר (חבקוק א יג) כבלע רשע צדיק ממנו:

כו. יהיו שבע שני רעב. טעם שלא אמר כן על שבע שני שבע, ללד שגם צימים ההם היו שני שבע ואין דבר חדש כל כך אלא שימרהה השבע כאומרו שבע גדול, שהחידוש הוא היות השבע גדול, לזה לא אמר אלא דבר חדש מופלא שהוא שני רעב:

עוד נראה כי ללד שהשבע אינו אלא ללדוך תיקון שני רעב, כמו שגילה לנצוק שזיה ללקט מצואת שני שבע לשני רעב, לזה לא הזכיר אלא שני הרעב כי הוא עיקר הודעת החלום אליו:

אמנם אחר שסיפר לו ענין בליעת השבלים, הנה בליעה זו אי אפשר לה להתקיים כי השבלים בעלי נפש הצומחת אין בהם רוח חיים שיוכלו לבלוע האחת את חברתה, ואף אם נאמר שהוא משל ודמיון מכל מקום אין מראין לאדם דבר שאינו בנמצא כלל, כמו שאין מראין לאדם פילא דעייל בקופא דמחטא, ומזה שפט בשכלו שאין זה בליעה ממש אלא כליון של שבע שני הרעב שיכלו ויבלו ויבלעו את שבע שני השבע, על כן התחיל יוסף בפתרון שבע שבלים

כט. הנה שבע שנים וגו'. דקדק לומר בכל ארץ מצרים שתי פעמים, ולא אמר בארץ סתם כמו שאמר בסמוך, לומר כי השבע אינו אלא בארץ מצרים אבל הרעב הוא בכל העולם, ולזה כשאמר ויולה הרעב לא אמר ארץ מצרים בלבד, אלא את הארץ צין ארץ מצרים צין שאר הארצות, וכמו שכן היה דכתיב (פסוק ו) והרעב היה על כל פני הארץ, ונשבע אמר הכתוב ומכלינה שבע שני השבע אשר היה בארץ מצרים הרי זה מגיד כי לא היה

הרעים לומר כי המה יבלעו וישחיתו את שבע שני הרעב כי אי אפשר לפותרם בענין אחר, והמה בנין אב על כל פרטי החלום מאחר שנראין הדברים שהכל חלום אחד הוא, וכמו ששבע שבלים הרקות והרעות הם שבע שני רעב, כך המלאות הם שבע שני שבע, וכן הוא ענין הפרות:

ופי שיעקר ההוכחה שעשה יוסף על כל הפתרון היה מן שבע שבלים הרקות ומבליעתן שבלעו את הטובות, על כן אמר אחר שאמר יהיו שני רעב, הוא הדבר אשר דברתי את אשר האלהים עושה הראה לפרעה, כי בזה היתה דעתי חלוקה מן החרטומים כי המה פתרו החלום על הדברים שהקב"ה עושה על ידי שליח, כגון כבישת האפרכיות הקב"ה עושה על ידי שליח, וכן ענין הבנות על ידי מלאך הממונה על ההריון, וכל מה שנעשה על ידי שליח אינו נעשה כל כך במהירות כמו הדברים הנעשים על ידי הקב"ה בעצמו, וענין הפרנסה הקב"ה עושה בעצמו לא על ידי שליח, כי ארבע מפתחות בידי הקב"ה וסימנם מפתח, מטר פרנסה תחיה חיה, על כן אמר יוסף בפתח דבריו על מה שאמר פרעה ואין מגיד לי, אמר יוסף חלום פרעה אחד

גָּדוֹל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: ל וְקָמוּ
 שִׁבְעַ שְׁנֵי רָעַב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח
 כָּל-הַשִּׁבְעַ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכֻלָּה
 הָרָעַב אֶת-הָאָרֶץ: ל א וְלֹא-יֹודַע
 הַשִּׁבְעַ בְּאֶרֶץ מִפְּנֵי הָרָעַב הַהוּא
 אַחֲרֵי-כֵן כִּי-כָבֵד הוּא מְאֹד:
 ל ב וְעַל הַשָּׁנֹת הַחֲלוּם אֶל-פְּרַעְהַ
 פַּעַמַיִם כִּי-נִכּוֹן הַדָּבָר מֵעַם
 הָאֱלֹהִים וּמִמֶּהָר הָאֱלֹהִים
 לַעֲשׂוֹתוֹ: ל ג וְעַתָּה יֵרָא פְּרַעְהַ אִישׁ
 נְכוֹן וְחָכָם וַיִּשִׁיתֵהוּ עַל-אֶרֶץ
 מִצְרַיִם: ל ד לַעֲשׂוֹת פְּרַעְהַ וַיִּפְקֵד פְּקִידִים עַל-הָאָרֶץ

רָבָא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:
 ל וַיִּקְוֹמוּן שִׁבְעַ שְׁנֵי כַּפְנָא
 בְּתַרְיָהֶן וַיִּתְנַשְׂוּ כָּל סְבָעָא
 (נ"א שִׁבְעָא) בְּאֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם וַיִּשְׁיִי כַּנְפָא יָת
 (עֲמָא ד) אֶרְעָא: ל א וְלֹא
 יִתִּידַע שׁוֹבְעָא (נ"א
 שִׁבְעָא) בְּאֶרְעָא מִן קֳדָם
 כַּפְנָא הַהוּא דִּיהִי כְּתַר בְּן
 אַרְי תְּקוּף הוּא לְחֻדָּא:
 ל ב וְעַל דְּאִתְּנִית חֲלָמָא
 לַפְּרַעְהַ תְּרַתִּין זְמַנִּין אַרְי
 תְּקִין פְּתַגְמָא מִן קֳדָם יי
 וְאוּחִי יי לְמַעְבְּדֵיהּ:
 ל ג וְכַעַן יַחְזִי פְּרַעְהַ גְּבַר
 סוּכְלָתָן וְחַפִּים וּמְנִיָּה עַל
 אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם: ל ד יַעֲבֹד
 פְּרַעְהַ וַיִּמְנִי מְהִימְנִין עַל
 תּוֹלְדוֹת אַחֲרָן וְעַל הַשָּׁנֹת. שם נה:

שפתי חכמים

ה ואם תאמר ולמה לא פירש על גושכח כל השבע הוא פתרון
 אכילת הפרות הטובות, ולמה מפרש הבליעה דהיינו בליעת שבלים,
 יש לומר משם דלשון ולא נודע ולשון ולא יודע תרתייהו הם מלשון
 הודעה, משום הכי פירש על מלת ולא יודע הוא פתרון ולא נודע,
 מה שאין כן מלת וגושכח שאין פירושו לשון הודעה, משום הכי
 פירש על פתרון הבליעה וק"ל: ו ולא כמו אמת נכון הדבר, שפירושו
 מכונן:

בעל הטורים

(לד) ויפקד. כי נמש' הכל ואיך ויפקד המלך פקידים אמשכות
 הפקיד פקידים לקצן לו נשים ע"כ נמרטש כמו שדרשו חז"ל ויש
 המלך אמשכות מס שנעשה רש והיינו דכתיב אל תמן לנשים חילך
 אבל יוסף הפקיד פקידים לקצן נר על כן העשיר וליקט כל הכסף:
 ויפקד. ותעשה שזה הנכון שתבחר יפקד פקידים בכל עיר ועיר למען יכירוהו לשר עליהם והיו לאחדיו בידו בכונה אחת ולא יהיו

מנחת שי

(לא) אחרי כן. תרתי מלך כתיבין ומלא יו"ד בסוף תיבותא אחרי. הרמ"ה ז"ל: (לג) ירא פרעה. הרי"ש בסגול ברוב הספרים
 ובעל המסורת מסר עליו לית מלרע וכ"כ המכלול דף קס"ו בא מלרע שלא כמשפט ובאיוב ב' נמסר ירא ה' ד' מנהון מלעיל ודין
 הוא מלרע:

שְׁבַע שְׁנֵיִיא אַתְיִין שׁוֹבְעָא רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם: ל וְיִקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַּפְנָא מִן בְּתֵרִיהוֹן וְיִתְנַשִּׁי כָּל שׁוֹבְעָא דְּהוּהּ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיִשְׁצִי כַּפְנָא יַת דִּיִּירֵי אַרְעָא: ל א וְלֹא יִתְיַדַע שׁוֹבְעָא דְּהוּהּ בְּאַרְעָא מִן כַּפְנָא הֵהוּא דִּיהִי מִן בְּתֵר בֵּן אַרוּם תְּקִיף הוּא לְחַדָּא: ל ב וּמִן בְּגִלָּל דְּאִיתְנִי חִילְמָא לְפִרְעָה תְּרַתִּין וּמִנִּין אַרוּם תְּקִיף פְּתַנְמָא מִן קָדָם יִי וּמוֹחִי יִי לְמַעְבְּדִיהִי: ל ג וּכְדוּן יַחְמִי פְּרַעָה גְּבַר סוּכְלָתָן וְחַפִּים וְיִמְנִינִיה עַל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם: ל ד יַעֲבִיד פְּרַעָה וְיִמְנִי יַתִּיה אִפְטָרוּפּוּס עַל אַרְעָא חַד

אבן עזרא

(כט) שבע גדול. שם כמו רעב. על כן יטעה האומר כחפלת שבת ושבע כללחנו צ"ו כי שובע שם הפועל הוא והנכון ושבע כללחנו בלא ו"ו: (לא) וטעם ולא יודע השבע. ממחליהן רע כאשר כחפלה:

רמב"ן

לפליטה גדולה. וזה טעם ותחילנה שבע שני הרעב לבוא כאשר אמר יוסף (להלן מא נד), כי לא נודע דברו רק בשנות הרעב:

לכ. ועל השנות החלום אל פרעה פעמים. טעם השנות החלום, שנשנה שני פעמים בלילה אחד, כי היה אפשר שיראה בחלום אחד הפרות והשבליים להודיעו כי אין חריש וקציר ועשה ממנו שני חלומות באים זה אחר זה בלילה אחד, ואין דרך החלומים כן, להודיעו כי הדבר מוזמן וממהר האלהים לעשותו. וזה טעם פעמים, כי לא נשנה בפעם אחת:

(לב) ועל השנות. נזין נפעל מגזרת שנים וטעמו הפרות והשבליים גם הוא לעד כי הדבר נכון הוא ובעבור היות שני החלומות בלילה אחד לעד כי ממחר האלהים לעשותו:

ורבי אברהם מפרש כי השנות החלום בפרות ובשבליים לעד כי הדבר נכון וקיים, אבל בעבור כי היה פעמים בלילה אחד, לעד כי ממהר האלהים לעשותו. ואם כן נאמר שהיה די בשבליים כי הוא המודיע הרעב:

(לד) יעשה פרעה. זו העלה או יקנה. כמו עשה לי את החיל הזה:

לג. ירא פרעה איש נבון וחכם. אמר לו שיצטרך לאיש נבון וחכם שיהיה ממונה על כל הארץ, ויפקד עוד

רשב"ם

השבע. דוגמת ולא נודע כי באו אל קרבנה: (לב) ועל השנות החלום וגו'. אבל חלומות של יוסף אע"פ שנשנו באלומות

(כט) שבע גדול. כולו קמץ כי טעמו למטה ושם דבר הוא כמו דבר בקר רעב ומהם יאמר דברך בקרן וכו': (ל) ונשכח כ'

כלי יקר

הוא, והוצרך לתת טעם מיד על השנות החלום, ואמר את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה, כי פתרונה מענין הדברים שהקב"ה עושה בעצמו לא על ידי שליח, על כן נשנה החלום כי כל מה שנעשה על ידי הקב"ה נעשה במהירות:

אור החיים

שבע בלא צורך מנרים, שאם לא כן לא היה צריך לומר אשר היה צורך מנרים, והודעת דבר זה ליוסף היחה ממה שראה כי הפרות היו כל כך דקות ורעות, מזה דן שאם היה השובע צעול לא היו צמנרים כל כך צעזע שני הרעב כי יציאו לחם משאר הארצות, אלא ודאי שהרעב הוא בכל העולם וזה אין מפלט להם, והשבע אין לו ממה להוכיח כי יהיה בכל הארצות:

ואח"כ אמר יוסף דבר זה מפורש ביותר, ואמר על השנות החלום וגו' כי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו. ועל כן אמר יוסף הוא הדבר אשר דברתי אשר האלהים עושה וגו', כבר הקדמתי

לב. ועל השנות וגו'. רמז לצי' דברים על הכפל ועל השינוי, שלא צא החלום צ' כחלום ראשון שבע פרות וגו', שאז יחשוב כי למיין הראשון עשה רושם צדעמו ועלה על משכבו שחי פעמים, ולכן צא החלום צסדר חדש שבע שבלים וגו', הרי זה צא ללמד כי נכון הדבר מעם האלהים צא אליו החלום ולא למיין כוזב:

ואומרו וממהר האלהים וגו'. פירוש מה שצא החלום כפול בלילה אחת ולא צא צשני זמנים מרוחקים, לומר אליו שהזמן קרוב הוא ולא לזמנים רחוקים יגיד:

לג. ועתה ירא וגו'. טעם יוסף שנעשה יועץ למלך והוא לא ציקש ממנו אלא פתרון החלום, כי צא לתת לו טעם אשר הראהו ה' את אשר הוא עושה כי הוא כדי שיפקד פקידים וגו'. עוד להיות שהראהו חלום שצלעו הפרות הרקות לפרות הצריאות זה יגיד כי יתפרנסו שני רעב משני שבע, ולזה אמר ירא פרעה וגו':

איש נבון וחכם. לדעת אופן אוצרות המצואה לכל מרקב וזה מהמבונה. ואמרו וחכם שידע כלליות המכמות לדעת חכמת המשכורת וההנדסה והמספר, והקדים "נבון" כי הוא דבר המעכז יותר כדי שתתקיים המצואה:

לד. יעשה פרעה. כוונת הדברים הם כי השכיל יוסף שטעם החלום הוא ללד כי ה' מביא שבע שני שבע צשופע

לד. יעשה פרעה. כוונת הדברים הם כי השכיל יוסף שטעם החלום הוא ללד כי ה' מביא שבע שני שבע צשופע

וְחָמֵשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע
 שָׁנֵי הַשָּׁבָע: לַה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־
 אֹכְלֵי הַשָּׁנִים הַפְּטוֹת הַבָּאת
 הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פְּרֹעָה
 אֹכְלֵי בַעֲרִים וְשֹׁמְרוֹ: לוֹ וְהָיָה
 הָאֹכֵל לְפִקְדוֹן לְאֶרֶץ לְשֶׁבַע שָׁנֵי
 הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וְלֹא־תִכְרַת הָאֶרֶץ בְּרָעָב:
 לוֹ וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פְרֹעָה
 וּבְעֵינֵי כָל־עַבְדָּיו: לַח וַיֹּאמֶר
 פְּרֹעָה אֶל־עַבְדָּיו הֲנִמְצָא כֹּהֵא אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ

רש"י

(לד) וחמש. כתרנומו וזרז ז וכן וחמושים: (לה) את
 כל אב"ל. שם דבר הוא לפיכך טעמו זאל"ף ונקוד
 בפתח קטן (פגו"ל) ח ואוכל שהוא פועל כגון כי כל
 אוכל חלץ טעמו למטה כז' ונקוד קמץ קטן (זירי): תחת
 יד פרעה. זרשומ וצ'אזרומיו: (לו) והיה האב"ל.
 הזכור כשאר פקדון הגנוז ב לקיום י הארץ:
 (לח) הנמצא כזה. כתרנומו הנשכח ב כדן, אס
 נלך ונקשנו ל הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה וכן
 רש"י

רש"י

ובכוכבים אילו היה בלילה אחד כאלה היו נמהרים: (לד) ויפקד
 פקידים וגו' וחמש. שהממונים יגבו חומש כל התבואות לצורך
 המלך אשר משפטו בשאר שנים לעשר כדכתיב בשמואל את
 שדוחיכם יעשר עתה יטול פי שנים וכמו כן הנהיג יוסף לבסוף על
 אדמת מצרים לפרעה לחומש: (לה) ויצברו בר תחת יד ממונה
 של פרעה. וכל זה היה בעל כרחם של מצרים ולכן כי ויפקד פקידים ויצברו שכן
 מצינו באחשוורוש ויפקד המלך פקידיו בכל
 מדינו מלכותו ויקבצו את כל נערה וגו' אל יד הגי וגו': ויקבצו. היא הגבייה
 מבעלי השדות: ויצברו. היא האסיפה ע"י שומרי
 האוצרות וכן תמצא ביוסף ויקבצו ויצברו אכל בערי' כי כל עיר ועיר יוכלו
 למכור בשני הרעב:

שפתי חכמים

ז לא שיקח החומש, לפי שלא נזכר בעשייתו רק הקבוץ והוא הזירוז:
 ח פתח קטן הוא סגול וקמץ קטן היא צירי: ט רוצה לפרש מה
 שרצין להניח באוצר הוא כשאר פקדון הגנוז, ורוצה לפרש לא
 שיתנו לאיש אחר, אלא יהיה גנוז כשאר פקדון כמו כסף זהב:
 י רוצה לפרש לא לאדמה אלא לבריות: כ לא כמו הנהיה כדבר
 הגדול הזה או הנשמע כמוהו (דברים ד' ל"ב), שפירושו שאין כדבר
 הגדול הזה בכל העולם כולו, דאם כן היה לו לתרגם האשתכח כדן,
 ומתרגם הנשכח, משמע אם נלך כו', ויהיה הגו"ן גו"ן האית"ן
 מלשון עתיד, ולא גו"ן הנפעל מלשון עבר, והוכחת התרגום דאי
 הוה פירושו הנמצא בכל העולם כדבר הזה קשה למאי נפקא מינה
 אמר פרעה זה, בשלמא אי פירושו אם נלך וכו', אחי שפיר דיוסף
 אמר לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו', ואמר פרעה
 לעבדיו אם נלך ונבקשנו כלום נוכל למצוא כמותו, לכן אנו צריכין
 לפרש הנמצא כזה, כוה,

דעת זקנים

(לד) וחמש את ארץ מצרים. לשון חומש לתת החמישית לפרע'
 ומשם החמיל כמפורש בפ' ויגש:

וַיִּפְקֹדוּ חֵד מִן חֲמִשָּׁא מִן כָּל עֵיבוֹרָא דְאַרְעָא מִן חֲמִשָּׁא וַיִּפְלִיג בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשִׁבְעַתְיָה שְׁנֵי שְׁבַעֲנָה: דְּמִצְרַיִם בְּשִׁבְעַת שְׁנֵי שׁוֹבְעָא: לָהּ וַיִּכְנָשׁוּן יָת כָּל עֵיבוֹר שְׁנֵי טַבְתָּא דְאַתִּינן אֵלֵין וַיִּצְבְּרוּן עֵיבוֹרָא תַּחַת אֶפְיִטְרוֹפִין דְּפְרָעָה וַיִּשׁוּן עֵבוֹרָא בְּקִרְוִיָּא וַיִּנְטְרוּן: לוֹ וַיְהִי עֵיבוֹרָא גְנִי בְּמַעְרְתָא בְּאַרְעָא לְמִזֵּן מְגִיָּה בְּשִׁבְעַת שְׁנֵי כַּפְנָא דִּיתִיְהוֹנָן בְּאַרְעַ דְּמִצְרַיִם וְלֹא יִשְׁתַּצִּי עִמָּא דְאַרְעָא בְּכַפְנָא: לוֹ וַיִּשְׁפֹּר פְּתִגְמָא קָדָם פְּרָעָה וְקָדָם כָּל עֵבְרוֹי: לָהּ וַאֲמַר פְּרָעָה לְעֵבְרוֹי

פ"י יונתן

(לד) חד מן חמשה וחמש כמשמעו שימח חלק ממישי לאור המלך ולא ס"ל כח"א ורש"י וכסדרתו כן הירושלמי ושיהיה לדבר אחד נחמונו:

אבן עזרא

רמב"ן

והחמש. שיקנה החומש: (לה) ויצברו בר. הפקידים ו"א כי טעם בר להיותו עם שכליו. והנכון צעני שנקרא בר אחר מלאכת לזכות או להצטר. והאומר כי אור מנרים לה בעבור היאור ולא יעמד שם דגן ז' שנים. יוכל לערבו עם דברים שיעמידוהו: (לח) הנמצא בזה. בנין נפעל והוא פועל עבר לאומר הנמצא בעולם כזה. ויתכן להיות הגו"ן סימן המדברים הנמצא אצחנו כזה. דברי פרעה אל עבדיו: כל זה בעבור שיבחרו אותו, כי החכם עיניו בראשו:

לו. והיה האוכל לפקדון ארץ. אמר שיהיה האוכל פקדון ביד פקידי פרעה לצורך הארץ לשבע שני הרעב, ולא יוצאו ממנו לדבר אחר שלא תכרת הארץ ברעב, כאשר לא מתו הפרות בכחשיהן: לח. וטעם הנמצא בזה. בעבור שהיה עברי והם שנואי נפש המצריים, לא יאכלו מגעם ולא יתחברו עמהם,

ספורנו

בעל הטורים

חלוקי דעות כענין וקמת ועליה אל המקום: (לו) ויישב הדבר. עצת יוסף ודרכיו: (לה) ויקבצו. צ' נמש' דין ואיך וקבצו את כל נערה זש"ה דגן צמרים ומינש ינצב צמולות:

אור החיים

כלי יקר

יומר על שאר השנים כדי שמהיה התצואה לשבע שני רעב, וזולת הודעת החלום כשתצוא תצואת שנה ראשונה מרווחת, או כשתצא שנה שניה יתשלנו זורעי תצואה כי יאמרו הרי עשתה תצואה שנה ראשונה לשלש שנים, וגם לזד הרצוי תזול התצואה ויתעללו מטרות צמרישה זוריעה ומכשיריה, וגם הזורעים צננה שניה כשימצרך יוסיפו עוד להתעלל מלזרוע עוד, ומה גם בעבור שלש או ארבע שנים הן לא יעשה עבודה צדקה לזרוע ולחרוש, אשר על כן הודיע אלהים כי מה שהוא נותן ביותר בשנים אלו הוא למזון שבע שני הרעב, ולזה אמר לפרעה יעשה פרעה ויפקד וגו' פירוש שיטמלל הוא צמעה זה וגם יעשה לאחרים כדי שלא יתעלל אדם צדכר זה צהכנת שבע שני השבע לזרוע בכל היכולת:

והחמש. פירוש ירום לבלתי התרשל מטעם ראות הדבר מרובה ביותר. או יאמר וחמש שיקח הוא מכולן חמישית לפרעה, הגם שהמשפט הוא מעשר, יקח בשנים אלו חמישית בשכר הודעת הדבר ממנו, וגם שיעשה עמהם חסד שכל התצואה שמהיה לפרעה לא נשלח בה יד אלא תהיה עומדת לפרנסתם למוכרה להם בשני הרעב, כאומרם והיה האוכל לפקדון צוה רמו למה שפירשנו כי לא ישלח יד צה. גם שלא ימכור מהתצואה לזולת צנני רעב עד שיקדמו הם לקנות זורכס וכמו שאפרש צפסוק שאחר זה:

לו. ששבע שני הרעב אשר וגו'. פירוש קודם כל דבר יהיה סיפוק ארץ מנרים לפרנס רעבונם ואחר כך לשאר ארצות, והוא אומרם אחר סיפור רעב מנרים ולא תכרת הארץ וגו' כאן כלל כל הארץ: לח. הנמצא בזה וגו'. טעם שלא אמר הנמצא איש אשר וגו' כזה, כי אז היה נשמע כי נמצא איש אשר צו רוח

אלהים בן: שלישי למ ויאמר פרעה
 אל-יוסף אחרי הודיע אלהים
 אותך את כל זאת אין-נבון
 וחכם כמוך: אתה תהיה
 על-ביתי ועל-פיך ישק כל-עמי
 רק הכסף אנגדל ממך: מא ויאמר
 פרעה אל-יוסף ראה נתתי אתך
 על כל-ארץ מצרים: מנ ויסר
 פרעה את-טבעתו מעל ידו ויתן
 אתה על-יד יוסף וילבש אתו
 בגדי-יש וישם רבד הזהב על-צוארו: מנ וירכב

נבואה מן קדם יי ביה:
 למ ואמר פרעה ליוסף
 פתר דאודע יי יתך ית כל
 דא לית סכלתן וחכים
 פותך: מ את תהי ממנא
 על ביתי ועל מימך יתן
 כל עמי לחוד פרסי
 מלכותא הדין איהי יקיר
 מנך: מא ואמר פרעה
 ליוסף חזי מציתי יתך על
 כל ארעא דמצרים:
 מנ ואעדי פרעה ית
 עוקתיה מעל ידיה ויהב
 יתה על ידא דיוסף
 ואלביש יתיה לבושין
 דבוץ ושוי מניכא דדבכא
 על צואריה: מנ וארביב

שפתי חכמים

רצה לומר עתה אם נמצא כזה, ולא שיהיה פירוש מעולם, שהיה
 היה אברהם יצחק ויעקב, לכך צריך לפרש עתה, וזה מבואר בתרגום
 יותר מבקרא, דכתרגום אם בא לומר אם נמצא כבר הוה ליה למימר
 אם אשתכח כדון, אבל במקרא אין חילוק בין לשון עתיד בין לשון
 עבר שהוא מלת הנמצא וכו', והתרגום מדקדק גם כן מן הקרא שזה
 אינו לשון עבר מרכתיב הנמצא כזה וגו', היה לו לומר הנמצא איש
 אשר רוח אלהים בו כזה, אלא משום הכי אמר כזה בתחילה כדי
 שיהא מוסב איש אשר רוח אלהים על כזה, כלומר שאין איש כזה
 ברוח אלהים וכו', וכל זה כדי להורות לנו שקאי על גלך ונבקשנו
 עתה ודו"ק, (מהרש"ל): מ דאי לספר בשבחו של יוסף בא למה
 משבחו בפניו, ועוד למה לא היה משבח אותו כבר כשספר לו
 חלומו, אלא ודאי זאת הוא תשובה למאמר יוסף שאמר ירא פרעה,
 כלומר מאחר שרוח אלהים כך שאתה יודע ענין הרעב, ואם כן תדע
 גם כן איך ומה לעשות בזה לאסוף התבואה: נ פירוש כך תרגומו
 ופירושו יתפרנס, והא דלא כתיב יתון, יש לומר דהייתי אומר דלא
 מינהו אלא על מזונות, לכך כתיב ישק שפירושו כל צרכי עמי וכו':
 מ דאם הוא נתינה ממש מאי על ארץ מצרים, היה לו לומר בארץ
 מצרים, ועוד הא כבר היה בארץ מצרים: ע דמצרים היו עובדין
 לנילוס, ונילוס הוא פישון, ולכך נקרא פישון משום שהוא מגדל פשתן
 כדפירש רש"י בפרשת בראשית (לעיל ב' י"א ד"ה פישון), היילכך בגדי
 פשתן חשובין להן וק"ל. (דכ"ט), והנה בא אלי חכם מארץ שראל
 ואמר לי שאין פירושו פשתן, כי בגדי שש הוא דבר חשוב נעשה
 השש הנזכר במלאכת המשכן, ומשמעות דברי רש"י כדבריו שפירש דבר חשיבות הוא במצרים, ואילו היה רוצה לפרש שהוא פשתן לא

רש"י

כל ה"א המשמש כראש מינה ונקודה צחטף פתח:
 (למ) אין נבון וחכם כמוך. לנקש איש נבון וחכם
 שאמר מ לא נמלא כמוך: (מ) ישק. יתון יתפרנס.
 כל זרכי עמי נ יהיו נעשים על ידך כמו וכן משק בימי *
 וכמו נשקו זר ** גרנישוין זלע"ז: רק הכסף. שיהיו
 קורין לי מלך: כסף. לשון של מלוכה כמו ויגדל את
 כסאו מכסא אדוני המלך ***: (מא) נתתי אתך.
 מניתי יתך מ ואעפ"כ לשון נתינה הוא כמו ולמתן
 עליון. צין לגדולה צין לשפלות נופל לשון נתינה עליו
 כמו נתתי אתכם נצוים ושפלים ****: (מב) ויסר
 פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך היא אות
 למי שנתנה לו להיות שני לו לגדולה: בגדי שש.
 דבר חשיבות הוא ע צמלרים: רביד. ענק ועל שהוא
 רעוף צטבעות קרוי רביד וכן רבדתי ערשי ***** רלפתי
 * בראשית טו ** תהליט ב *** מ"א א **** מלאכי ב ***** משלי ו

יפות תואר. ולמעלה נאמר עלולת אחריהן מן
 היאור ולמטה לא הזכר היאור. למעלה לא
 אמר רק רעות מראה ודקות בשר ולמטה מפליג
 ואומר דלות ורעות תואר מאד לא ראיתי כו'
 לרוע. ולמעלה מראה ולמטה תואר, וכל פסוק
 ותבאנה אל קרבנה וכו' לא הזכר למעלה
 כלל. ולמעלה אמר וישן ויחלום שנית ולמטה
 אמר וארא בחלומי כאילו הכל היה כאחת.
 ולמעלה נאמר בריאות ולמטה מלאות. למעלה
 אמר צנומות ולמטה לא נאמר. למעלה אומר
 הבריאות והמלאות ולמטה הטובות.

אמנם הנה פרעה סיפר את כל חרטומי
 מצרים ואת כל חכמיה נוסח החלום ככל הכתוב
 למעלה, כאומרו ויספר פרעה להם שהוא את
 כל החלום הנזכר ככתבו. אלא שהיה דעת פרעה
 שחלום השבלים הוא ענין הקודם אלא שלא
 ידע הפתרון, וזהו אומרו את חלומי ולא אמר
 את חלומותי, אלא שאמר את לרבות השני, כי
 שנים סיפר וקראם חלום אחד להיות ענין אחד
 בענינו. אך המה לא כן לבם כי אם ששנים המה
 נפרדים בענינם וזהו ואין פותר אותם. והוא מה
 שאמרו זכרונם לברכה (שם) פותרים היו אבל
 לא לפרעה, כי היו אומרים שבע בנות אתה
 מוליד שבע בנות אתה קובר, שבע אפרכיות
 אתה כובש שבע אפרכיות אתה מאבד, ולא
 ערב לו פתרונם.

והנה מפחדו פן יפתור לו יוסף כחכמיו, שינה
 בלשון החלום מאשר סיפר לחכמיו להרחיק
 פתרונם מלב יוסף. והוא כי אמר פרעה בלבו
 מי הכניס בלב חכמי מצרים כי היו שבע בנות,
 מאשר אמרתי על (שפת) היאור ומן היאור
 עלולת שבע פרות, אמרו אין זה אלא שמתחת
 שטף זרעו הדומה ליאור יצאו שבע בנות. וכן
 מאשר אמרתי להם יפות מראה ואין יופי מראה
 צודק בפרות כאשר בבני אדם, רק יופי תואר, על
 כן אמרו כי מאומרי יפות מראה שנראה שראיתי
 כם מעין יופי בני אדם, גזרו אומר כי הפתרון
 הוא בנות. וכן מאשר הקדמתי היופי מראה
 לבריאות בשר, אשר אין דרך המביט בפרות
 שמנות להביט תחלה אל התואר, ואחר כך
 אל השומן, רק בבני אדם, כי בהבטה ראשונה
 מביט אדם אל המראה ואחר כך אל השומן.
 וכן בחלום השבלים אמר פרעה הלא אמרתי
 להם בריאות וטובות ואין לשון בריאות צודק

הפה. ומה יסכון מה שאחזור ואפתור כי מה
 שהיה כבר הוא, על כן כיחש לו ואמר ופותר
 אין אותו כלל.

וראו לשים לב אל אומרו לאמר כי אינו
 לאמר לזולת. וכן בתשובת יוסף אומרו אל פרעה
 לאמר הוא בלתי צודק. וגם אומרו בלעדי, עם
 היותו עתיד לפותרו. וכן אומרו אלהים יענה
 מה היא ענייה זו. אך חש פרעה פן יאמר יוסף
 אחר שכל חכמין אין גם אחד פותר אותו,
 ומה גם עתה אני כי נער אנכי. על כן אמר
 ואני שמעתי עליך לאמר, כלומר לא נודע
 אלי איזה הדרך הלך רוח חכמה מאתם לדבר
 אותך, ובמה כחך, אך סתם שמעתי שעליך ראוי
 לאמר תשמע חלום לפתור אותו, ולא כדרך
 חכמים אחרים ששומעים חלום לעיין בו על פי
 בחינות חכמותם ואחרי כן יפתרו.

(טז) והשיב יוסף ואמר לאמר בלעדי כלומר
 אדרבה מה שראוי לאמר הוא שבלעדי הוא
 המדע הזה. ושמה תאמר אם כן איך אגיד דבר
 שלא ידעו חכמין, הלא הוא כי אלהים יענה,
 והמה לא אלהים דבר בס, כי לא יעבדוהו.
 וגם לא אשבח עצמי יעשה למעני כי אם למען
 שלום פרעה. וכה דבר לחלוק כבוד למלכות.

וידבר פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על
 שפת היאור. והנה מן היאור עלת שבע פרות
 בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו.
 והנה שבע פרות אחרות עלולת אחריהן דלות
 ורעות תאר מאד ורקות בשר לא ראיתי
 כהנה בכל ארץ מצרים לרע. ותאכלנה
 הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות
 הראשנות הבריאות. ותבאנה אל קרבנה
 ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע
 כאשר בתחילה ואיקץ. וארא בחלמי והנה
 שבע שבלים עלת בקנה אחד מלאות וטבות.
 והנה שבע שבלים צנמות דקות שדפות
 קדים צמחות אחריהם. ותבלען השבלים
 הדקת את שבע השבלים הטבות ואמר אל
 החרטמים ואין מגיד לי (מא ידכד).

(יז) ראוי לשית לב אל השנות החלום כמה
 שינויים מספור התורה אל סיפור פרעה, כי
 למעלה נאמר עומד על היאור ופרעה אמר על
 שפת היאור. למעלה נאמר יפות מרעה ולמטה

וכן בשבלים הוסיף צנומות כי בפתרון יהיה דבר משולל כח לכבוש.

(כא) ומפני שעדיין היה אפשר לומר כי אולי מן השמים נעזרו החלושות הרבה לכבוש הטובות, על כן לשלול גם זה הוסיף ואמר על האמור למעלה ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כו' ומראיהן רע כאשר בתחלה לשלול גם זה, כי גם שנאמר כי מן השמים נסתייעו אי אפשר שלא ימלאו מהטובות המלאות ולא תשאר כם החולשה הקודמת עד גדר שלא נודע כי באו אל קרבנה, שלא יעדיפו כלל מכל הבזה והשלל והשביה והרכוש והעבדים ומקניהם וקנינם וכל בהמתם, ויהיו חלושים אחריהם כאשר בתחלה. באופן שלא יהיה מקום לפתור על האיפרכיות. (כד) ולכל יוסף קרא נא את חכמיך ונעמדה יחד ונראה מה בפיהם גם הם ואשר תעלה ההסכמה הוא האמת, ויירא פרעה פן יסכים עמהם בבנות או באיפרכיות, על כן החליט ואמר ואומר אל החרטומים ואין מגיד לי כלומר אין בפיהם דבר להתוכח עמהם ואתה לבדך תדבר.

ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הוא את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה. שבע פרת הפכת שבע שנים הנה ושבע השבלים הפכת שבע שנים הנה חלום אחד הוא. ושבע הפרות הרקות והרעת העלת אחריהן שבע שנים הנה ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו שבע שני רעב. הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עשה הראה את פרעה. הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ מצרים. וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח כל השבע בארץ מצרים וכלה הרעב את הארץ. ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן כי כבד הוא מאד. ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו (מא כה-לב). (כה) הנה יקשה, א. באומרו חלום פרעה אחד הוא, מתחיל לפתור, ומהראוי שקודם החילו לפתור או אחר הפתרון, יאמר, מה שאלהים עושה הגיד לפרעה, ולא בתוך הפתרון. ב. למה חוזר שנית ואומר אשר האלהים עושה הראה.

רק בבני אדם ולא בשבלים, אמר בלבו על כן חשבו שהיה מתדמה אלי בחלומי מעין בריאות ולכן פתרו בבנות. על כן מה עשה פרעה בבואו לספר החלום אל יוסף, מדאגה מדבר פן יפתור לו גם הוא בבנות, על כן כל הדברים שהיה חושש שנתלו כם חכמיו לפתור כך, שינה אותם, ובמקום אומרו על היאור אמר על שפת היאור בל יפתור על שטף יאור זרעו שמתחתיו יצמח, וכן בפרות הרעות לא הזכיר מן היאור כלל.

(יח) וכן בכל מקום שהזכיר יפות למעלה הזכיר ליוסף תואר, ולא מראה הבלתי צודק רק בבני אדם. וכן הזכיר תחלה בריאות בשר ואחר כך יפות תואר. וכן בחלום השבלים שינה ולא הזכיר בריאות רק מלאות.

וכאשר עשה על דבר פתרון השבע בנות עשה גם כן לשלול גם פתרון האיפכריות, והוא כי אמר מי הכניס את החרטומים לומר שבע אפרכיות כו', אלא שראה פרות אוכלות פרות ושבלים אוכלים שבלים, אמרו אין זה כי אם לאום מלאום יאמץ, ואיפרכיות את האחרות חיים יבלעו כדרך המלכיות אלו את אלו. ואומרו מן היאור הוא שיתפרנסו ממנו, כנודע, כי כמה מדינות מתפרנסות דרך מהלך היאור ההוא מראשיתו עד סופו. ועל היות אנשיהם רבים ודשנים היה אומר יפות מראה ובריאות ומלאות בשר. וכן יצדק אומרו ותעמודנה אצל הפרות, נראה להם שהוא כי האפרכיות יהיו סמוכות אלו לאלו, שאם לא כן מה צורך במה שהראו לו היותן אצל הבריאות, אך הוא כי גם שהאפרכיות הכובשות היו חלושות כבשו את המלאות וטובות להיותן סמוכות, כי ידעו מוצאיהם ומובאיהם. על כן לשלא יפתור לו יוסף ככה כי לא יערב לו, על כן מה עשה השמיט מה שאמר למעלה ותעמודנה אצל הפרות.

(יט) ועל עיקר מה שהביאם לרון ששבעה אפרכיות יכבשו את השבעה הטובות, על כן להרחיק את יוסף מזה הפתרון מה עשה כשהגיע להזכיר החלישות בין בפרות בין בשבלים, הפליג בחולשתן בתכלית לבלתי יעבור בשכלו לידון שיהיה להם כח לכבוש הטובות. וזהו אומרו דלות ורעות תואר מאד לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע באופן שלא יעלה על לב לפתור שיהיה בהן כח לכבוש את האחרות.

בא במכוסה בפרות ונתגלה אחר כך בשבלים, הפך מדות שמכחות תחתונים שמתגלה ומתכסה אחר כך עד יכולע. ועל היותו פעמים הוא על כי ממהר כו' כבקודם.

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים. יעשה פרעה ויפקד פקדים על הארץ וחמש את ארץ מצרים בשבע שני השבע. ויקבצו את כל אכל השנים הטבות הבאת האלה ויצברו בר תחת יד פרעה אכל בערים ושמרו. והיה האכל לפקדון לארץ לשבע שני הרעב אשר תהיין בארץ מצרים ולא תכרת הארץ ברעב (מא לג'לז).

לג) הנה קשה מאד. א. היועץ למלך נתנוהו, רק ישמע חלום לפתור אותו, ומי הכניסו לומר ירא פרעה כו'. ב. אומרו נבון וחכם, כי היה לו לומר חכם ונבון. ג. כי לצבור אוכל אין צורך רק איש משתדל ולא נבון וחכם. ד. מה צורך יושת על ארץ מצרים, ודי לו יושת על שמירת אוצר אוכל. ה. אומרו יעשה פרעה, אם חוזר אל אומרו ירא פרעה וישיתהו, שאומר שיעשה כן למנות איש, הרי נאמר פעם אחת וישיתהו כו'. ואם הוא שיעשה להפקיד פקידים וי"ו של ויפקד יתירה. ו. אומרו ויקבצו כו' ויצברו כו', שיורה כי הפקידים יקבצו ויצברו בר, ואחר כך הוא אומר ויקבוץ את כל אוכל כו' ויצבור יוסף בר כו', ולמה לא צברו הפקידים כמאמרו. ז. באומרו הנמצא כזה איש אשר רוח כו', כי היה לו לומר איש נבון וחכם, וגם למה לא הוזכרה תשובת עבדיו. ח. אומרו אחרי הודיע אלהים כו', מי הגיד לו שלא יהיה נבון וחכם כמוהו וידיע ה' לו גם הוא, דומה לכל זאת.

אמנם לבא אל הענין נשית לב למה זה סיפיה לנו תורה כל דברי חלומות פרעה וכל פתרונם ועצת יוסף אליו ועתה ירא פרעה כו', כי מה יתן ומה יוסיף לנו כל זה, והיה די יאמר כי חלם פרעה חלום ותפעם רוחו, וישלח ויקרא את יוסף מן הבור ויפתור לו את חלומותיו, ויעמידהו על ארץ מצרים, רק הכסא גדל ממנו, ולא יאריך וירחיב כל דברי החלומות וכל פרטי פתרונם. ואם הוא הכנה אל מה שעתידי לומר כי על רעב ללחם יודו יעקב ובניו מצרימה,

הוא יפות מראה ובריאות, ואמר הנה שבע שנים באות שבע גדול כו'.

(ז) ועל ענין ותאכלנה הפרות כו' את שבע כו' וכן ותבלענה כו', אמר ונשכח כו'. ועל ולא נודע כי באו כו' אמר (לא) ולא יודע כו'.

(לב) ועתה הרגיש כי הלא לפי הנחה זו כי חלום אחד הוא קשה שאם כן למה נשתנה החלום פעם בפרות ופעם בשבלים. כי גם לאמור למעלה כי השני פתרון והגדת ענין הראשון היה מספיק יהיה מתחלה חלום השבלים ולא פרות שיצטרך השני לבא לפרשו. ועוד היות בשני פעמים, שהקיץ וחזר לישן וחלם פעם שנית. על האחד אמר ועל השנות החלום, שהיה שינוי, פעם פרות ופעם שבלים. ועל השנית אמר פעמים. הלא הוא כי מה שנשתנה ולא היה שבלים בלבד הוא כי נכון הדבר, והוא כי אם היו שבלים בלבד אולי יבקשו לפתור אותו על דבר דומה לו, ולא שיהיה כפשוטו, רק ככל חלום שיש לו פתרון והיה הפתרון נשאר אל דעת הפותרים, תהיה נדון בקרבך איזהו הפתרון אמתי. אך עתה שקדם של פרות ואחר כך בא של שבלים, אין זה רק שהשני הוא פתרון והגדה ופירוש של ראשון, והוא כפשוטו, שבע ורעב, ולא שיהיה עליו פתרון. וזהו כי נכון הדבר שהוא כי זה שאמרתי משבע ורעב הוא נכון, ואין פתרון אחר, כי עתה הוא מאת האלהים שהוא עצמו פתר לך בחלומך שהוא הנכון ואמת ולא מאת פותרי בני אדם, וזהו כי נכון הדבר. ומה שהיה פעמים, שהיה בשני פעמים, הוא כי ממהר האלהים לעשותו, כדרך המלך ברצותו לנחץ הדבר אומרו פעם אחד וחוזר פעם שנית מיד לאומרו.

או שעור הענין, מה שנשתנה אחר כך בשבלים ולא היה חלום הפרות בלבד, הוא למען תדע כי נכון הדבר שפתרתי מאת האלהים ולא תהיה נבוך בפתרון, כי בשינוי מאת האלהים בא הפתרון. ומה שהיה פעמים ולא השני לבדו, הוא כי וממהר האלהים לעשותו כמלך שחוזר ואומר גזרתו לנחץ אותה.

או יאמר, מה שנשתנה הדבר תחלה פרות ואחר כך שבלים, והיה מספיק הראשון, הוא להורות כי נכון ואמת הוא מאת האלהים ולא חלום כוזב מכחות התחתונים. והוא כי כל מה שמאת האלהים הוא מכוסה והולך ומתגלה, כן

ונבא אל הענין, והוא כי הנה אחרי פותרו החלום ככל הכתוב, נשאר עדיין לפתור בכל אחד מהחלומות דבר אחד. גם בשני מפרש הראשון, והוא אשר חלם היותו עומד על היאור ושמן היאור עולות הפרות. וכן בחלום השבלים מה שראה שהשבע שבלים עולות בקנה אחד ולא בשבעה קנים כדרכן לעלות כל שכולת בקנה בפני עצמו.

ועל כן בא ויאמר ועתה ירא פרעה כו', והענין, כי הנה הגולים מצרימה, למה ששם חלאת זוהמת טומאת מצרים רבה וגדולה, על כן הוצרכו רחמי שמים מרובים ועצומים לצאת ממנה כל ישקעו ויאבדו בתוך טומאתה כי ילכדו ברשתה. כי על כן חשב הוא יתברך את הקץ לגאלם טרם יטמעו בה. ועל כן חרד ה' את כל החרדה ההיא למהר לשלחם טרם יחמץ בצקם שלא יכלו להתמהמה עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם מיד. והוא ענין חכמי האמת האומרים כי אם היו מתעכבים עוד מעט היו נכנסים בשער החמשים של שערי טומאה שלעומת הקדושה, וישקעו שם עד עולם ולא היתה להם עוד תקומה.

והנה כתבנו [פרשת לך לך (טו יג), ו]פרשת תולדות (כה כב), ופרשת שמות (א ז), כי הוצרך גלות מצרים לישראל כצורך כור מצרפים להגות סיגים מכסף, כן היתה ארץ מצרים לישראל ככור הברזל לצרפם שמה מחלאת זוהמת נחש להכין אותם לקבלת התורה, כי אשר יהיו סיגים יתאחזו בטומאת מצרים וישארו שמה והם המתים בימי החשך, ואשר הם ככסף צרוף הן הם היוצאים אחד מחמשה או מחמשים או מחמש מאות או מחמשת אלפים למאן דאמר.

אמנם היו בסכנה פן קושי חלאת זוהמת טומאת מצרים יגבר עליהם וישעבדם תחת סבלות טומאתה. על כן אלהינו מרחם, מאז, חשב מחשבות לבלתי ידחו ישראל שמה, בשני דברים, א. בשלוח שכנינה עמהם למען כנשר יעיר קנו על גוזליו תרחף בל תעצר כח מצרים להכניעם תחתיה, ומה גם לרבותינו ז"ל (שם) שאפילו קצת מדות טובות אשר היו אז לישראל מהשכינה היו להם. עוד שנית עשה הוא יתברך הלא הוא לבלתי יסתופפו בבואם מצרימה תחת צל שרו של מצרים. והוא, כי אם בבואם היו אוכלים מעבור הארץ הנשפע על ידי השר, היה

היה די יאמר והרעב כבד בארץ, ובארץ מצרים היה לחם, ועל זה יספר הליכתם שמה.

אמנם אומר, כי בחלום פרעה הלז ובהיות יוסף הוא השליט על הארץ ויצבר את כל אוכל שבע שנים, תלויה גאולת ישראל מגלות מצרים שהיה אז מתחיל. ובזה נשכיל ונראה מה ענין מאמר יוסף אל אחיו, לאמור לאביו וכלכלתי אותך שם, כאשר נבאר במקומו בס"ד. והוא כי הלא יראה זו מיעוט דרך ארץ לאמר לאביו שהוא יכלכלהו, וגם אומרו שם יראה לבלתי צורך, כי מה יתן ומה יוסיף לו אם יכלכלהו שם או במקום אחר. וגם נשית לב מה עלה על לב יוסף לכרות ערלת המצריים שאמרו ז"ל (בראשית רבה צ ו) שלא רצה לתת להם לחם עד כרות בשר ערלתם, כי הלא לא לגיירם כיוון, ויניחם ערלים. וכן למה זה את העם העביר לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו, למה בלבד דירותיהם, כי הלא יראה בלתי מספיק טעם אומרם (חולין ס ב) שהיה להעביר חרפת שם גולים מאחיו.

אך הנה לזה נקדים מאמרם ז"ל בספר הזוהר (פרשת וישב דף קפד) כי כאשר גזרה חכמתו יתברך להגלות את ישראל מצרימה, כביכול גלתה שכנינה עמהם, ולא עוד כי אם שקדמה להם מאז ירד יוסף שמה, כי לא היה מוכן להיות מרכבה אל השכינה כמוהו, ועל כן הורד מצרימה. והנה ראוי לשים לב מה צורך אל הקדימה הזאת ולא ירדה עמהם ברדתם שמה. וגם עוד נשית לב אל חלום יוסף אשר חלם, והנה קמה אלומתי וגם נצבה, מה ענין הקימה והתייצבות ההוא, אשר אין ספק כי קימת והצלחת התבואה היתה על היות על ידי יוסף. וכן התייצבות וההעמדה שלא הרקיבה בשבע שני שבע ושבע שני רעב שאחרי כן כמדובר למעלה. וכן יראה מדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה צא ה) באומרם כי כאשר הלינו על יוסף לפני פרעה לאמר שלא היה נותן להם לחם עד שימולו, שהשיב להם למה לא שמרתם אתם תבואתכם, ואמרו לו שמרנו והרקיבה, ואמר להם אם כאשר גזר על תבואתכם שתרכב היה גוזר עליכם שתמותו לא הייתם מתים, לכן המולו ולא תמנעו, כי אם לכו אל יוסף כל אשר יאמר לכם תעשו. הנה כי כח הצלחת התבואה וקיומה תלויה ביוסף באשר ה' אתו.

שתחתיו יוצאת התבואה היא השבע, הוא, כי אשר לא ישתרר עליו זולתך שאתה בלבד עומד עליו, ממנו יוצאות שבע שני השבע.

ואשר ראית היה קנה אחד וכו' עולות שבע שבליים, הוא, כי האיש ההוא יהיה נבון וחכם, והוא כי זה פתרונו כמו שאמרו ז"ל (ברכות נו ב) הרואה קנה בחלום יצפה לחכמה ובינה כד"א קנה חכמה קנה בינה. או כפשוטו בשום לב אל אומרו נבון וחכם, והוא הפך הסדר כי היה ראוי יאמר חכם ונבון, אך הוא כי בינה היא אשר יבין איש בשכלו דבר מתוך דבר, וחכמה היא מה שילמדוהו פה אל פה, והוא מה שכתבנו במאמר פרעה תשמע חלום לפתור אותו, שהוא, אינך שומע חלום לעיין ולהבין מתוך דבריו הפתרון, רק כאילו מן השמים השמיעוך הפתרון ולא תצטרך לשמוע להבין, רק תשמע לפתור מיד. וזה יאמר איש נבון וחכם לומר נבון להבין דבר מתוך דבר, וחכם כי הבינה ההיא באה לו דרך חכמה, כי ילמדוהו הבינה מן השמים דרך נבואה. כאופן שהוא נבון להבין דבר מתוך דבר, ומה שהיא בינה באה לו דרך חכמה, שהיא מדרגה שאיננה זולתי לאשר רוח אלהין קדישין ביה שהוא משורש האחדות, מה שאין כן לכח שרי מעלה.

והנה ענין זה הוא עיקר גדול בענין הפתרון, והוא הכל, שבלעדו אין הפלגת תבואה, ולא קיומה לפרנס בה את הכל גם בשבע שני רעב. ועיקר כוונתו יתברך היתה לבלתי האכיל את יעקב ובניו מתחת יד שרו של מצרים מהטעם האמור.

ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל בלתי תת יוסף מלחמו לערלים עד ימולו, למה שהוא למען התיש כח השר ההוא, לבל יעצר כח למשול לשקע את ישראל בטומאתו, על כן הכרית בשר ערלתם, כי הלא טומאת שר מצרים אל טומאת הערלה תתייחס, כי על כן מצרים ערות הארץ תקרא כמאמרנו על מאמרם ז"ל (ילקוט רמז קמח) כי כאשר האדם יש לו אברים כן הארץ כד"א ראש עפרות תבל, רחבת ידים, טבור הארץ, ערות הארץ. והוא, כי כאשר עם היות כל אברי האדם גוף אחד, עם כל זה אין בחינות אבריו שוים, כך עם היות הארץ גוף אחד דסדנא דארעא חד הוא, עם כל זה

קונה בהם מאז שליטה, וקו לקו היה הולך ומשתרר עליהם גם השתרר עד אפס מקום ודרך לצאת עוד מתחת שליטתה עד עולם ולא יגאלו עוד. על כן מה עשה הוא יתברך נתן שבע שנים שבע גדול ככל ארץ מצרים אשר לא היה שפע השבע ההוא על ידי השר, כי אם על ידי השכינה באמצעות יוסף נמצאו יעקב והבאים מצרימה בימי שבע שני הרעב מתפרנסים מתחת ידי השכינה ולא מתחת יד השר. וזה מאמר יוסף אל אביו לאמר רדה אלי, כלומר אלי ולא אל כח מצרים, וכלכלתי אותך כלומר בהשתלשלותי מהשכינה אשר אתי ולא על ידי השר. וגם יהיה שם בארץ גושן אשר אין בה שליטת טומאת השר, למה כי היא ניתנה לשרה מאת פרעה מאז לקחה, כמו שאמרו ז"ל בפרקי רבי אליעזר (פרק כו), ומאז היה שם שייכות קדושה.

והן זה היה חלום פרעה שהיה עומד על היאר והנה מן היאר עולות וכו' וגם אשר ראה שבע שבליים עולות בקנה אחד. והוא כי הלא יוסף היה במצרים כיאור המושך מים ממוצאו להשקות את הגן, כן יוסף היה ממשיך השפע מהשכינה אשר אתו להוציא לחם רב ולקיימו, מה שלא היה כח רב כמוהו על ידי השר השורר על הארץ ההיא. וכן על דרך האמת מדת יוסף תקרא נהר. וזה ענין אשר חלם פרעה והנה עומד על היאור וכו', כי פרעה היה עומד על יוסף כי הכסא יגדל ממנו. ומאותו היאור שתחת יד פרעה עולות שבע שני שבע נשפעות ממנו. והטעם מפורש בחלום השבליים, אשר הוא כפתרון אל חלום הפרות כמדובר, והוא באומרו שבע שבליים עולות בקנה אחד מלאות וטובות, לומר כי עליית והצלחת שבע שני שבע תהיה על ידי קנה אחד, שהוא על ידי כח אחדות, הוא כח ה' אשר עם יוסף, מה שלא היה כן על ידי שרים אשר הם מתייחסים אל רכוי ופירווד. וכן קנה בגמטריא עם התיבה עולה יוסף. ואמר שעל ידי הקנה אחד תשרה ברכת להיות מלאות וטובות.

וזה מאמר יוסף באומרו ועתה ירא פרעה וכו' לומר אשר ראה פרעה שהיה עומד על (שפת) היאר ומן היאר עולות וכו' וגם עולות בקנה אחד, הלא הוא כי ועתה ירא פרעה כו' ויצבור כו'. כי אשר היה על היאור ומהיאור

שאלה

תשובה

כח כח כח

דמיון הלכות דמיון ליה ואילו חו ליה אשכח או עבד כמלכותו פלג זכיה לסקסרס לרפתו זיל וכן מלאמי כאלמותו כפי יושב וזמא השורש שהשירש לו שהמורה הוא שלים והאפשר שיפסד בין החלוב דברים כפלים פשיטא מפני בארם אחד כן אלי ואמר ליה שהוא הלם הלום שהוא כי מוכח זקן אחד ואקשי דבר לאזי אכיו של החולם הכוא ודוהו והלוי שמתכוה והמורה היה ממס ואמרתי שצריך לומר והמורים שזיו סס אמרו כרי זה לא נתכוו והמורה אף לו כח לדמות שהרי הוא ממס. אמרתי להם זה פגורה בשלימותו של מקום ושמדוהו אכי אכיו מפני כיון שפסד כל זה דברים כפלים שאם לא חלמרו כן אם ה"י המורה סס הארץ היה צריך לומר חו לא זכור וכמדתו כ"י. זה פלג כד פשיטא לאו :

מליאנה אל היד יתקן בן ישראל י"ן

שאלה קד

מחין מפל האש כיוס השנה עושטיין לוחם פל כלי אחר ואמר שגורפיין ממנה מה שסס לריכס ממחירין הקדרה פל האש וואקבו לך וגמרת כסס ולא קבלו ממך כי אומרים שפטי הכמים גדולים נבגו הימר כזה ולא מיוו כדס, וכתבה עוד כי י"ס מהחלומים שפסד מוכח כ"ימרס כזה ללשון הרמנים זיל כפי נ"י מהי שנה שכי זיל כל שפותר לשהו פל גבי האש כשפולין אותו כשכס אסור להחזירו במקומו ואין מחזירין לפולם אלא פל גבי כירה גרופס או עסקס או כירה וטוסה שהסיקוהו כקס ונבנכא והוא שלא הימ כקדרה פל גבי קרקס אבל מהסיכה פ"ג קרקס אין מחזירין לוחם ואפי פל גבי גרופס או מוכסס פלג ונמדו מכאן שאם לא היימה פל גבי קרקס שפותר להחזרה פל גבי האש והלחם חלקת פליהס שאין נראה כן מלשון ובאלרכת כה :

תשובה

מלונחא דביס וכיה היה כפי כירה (ליו פ"ג) חס נומר להחזירה חס ולא דכיי חק כעמתי כ"ג אר' פטלן אכל לה מחזירין וכיה לאמרס מחזירין. ואמרתי נגמי (שס ליה ספיה) אמר רב ששח לדברי האומר מחזירין מחזירין ופליגו בשבח ואמרין כחס (שס פ"ג) אמר רב זיקא אמר ר' אמי לא שט אלא שפודן בידו אבל הכיח פל גבי קרקס אסור ואמר חוקים מביהם דכייי הו דאמר שודן בידו מותר לא אמרין אלא שדפשו להחזיר אבל אין דעתו להחזיר אסור פכלל דמל גבי קרקס ה"יפ שדפשו להחזיר אסור. וליכא דאמר הו דאמר פל גבי קרקס אסור לא אמרין אלא דאין דפטו להחזיר אבל דעתו להחזיר שרי מכלל דפודן בידו אפי' שאין דפטו להחזיר ודרי"ג זיל פסק ל"יפ קמא למומר' דכייח כקרקס לפולם אסור ושודן בידו אפי' דעתו להחזיר מותר ולא ח"ן דעתו להחזיר אסור וליכא אמרי נפי ר' ירמיה מלחן כמקל מהו הכיח פל גבי כסה מכו שרי רב אפי' פיק פייסס למיחם מכו מיקו ולא פסק כרי"ג זיל כה"י כפיה כלום אר' אפי' ר' ארי' אכל גרי דעתו להחזיר דאז"ג דבר מלי דרנכנ רינה כיון שמתבטל כמאל כן דרופאי ח"ן כ ממוס מבעל כיון שפסק כפודו בידו וככרמו פל גבי קרקס כלישכא קמא למומר' והכרי ל"יפ כהרי לקייל נלס לו דעתו דביס זיל דעתו להחזיר וכן כ' כפל כפורים זיל (פי רי"ג) מססקי כרי"ג זיל שכי וסדניק למומר' אכל כפורים זיל לא נלס דפטו כה. ולפי דברי כפל כפורים זיל שרי לריפור כפיה דמלחן כבקל ופל גבי מנס ופיח ומיחם למיחם ח"ן ח"י כדבר זה אלא כפור הקדרה בידו ודעתו להחזרה. אבל כריחם פל גבי כלי אחר אסור להחזרה וכן גרי דעת כרי"ג זיל. אבל מדברי כריחם זיל ח"ן ללמוד לא לריפור ולא הימר והאפשר שכו מיקל כזה שלא אסר אלא ח"י כריח כקרקס ואף על דבריו הקשה כרי"ג זיל וכמכ פליו נלשון כזה כל שפותר לשהו פל גבי האש אחר אחרת כמחומה פל שזכר הוא זה וצריך לומר כל שאסור ונס כרי' ר' משה הכהן זיל ה"י פל לשון הרמנים זיל והכח נלשון הוה הוא למס הריח זכ כריח ח"י דאמר שכלכס כמחמו ככל החלומן ופסק כליש"י קמא דללש"י כהרי אפילו כייחם פל גבי קרקס כל שדעתו להחזיר מותר ואף כליש"י קמא לא פסק דליש"י קמא אפילו לא כייחם פל גבי קרקס י"י אסור חס ח"ן דעתו להחזיר פ"ג. וקושייתו פל שלא חילק כן דעתו להחזיר לאין דעתו להחזיר היא קושיא אבל למס יססק כליש"י קמא ח"י קושיא כ"י גס כרי"ג זיל פסק כן שר"י להחזיר כדברים כאלו שלא יטאו ליי חיסור מור. מחלל שרי כזה שלשע דעות. האחד זיל שכוה דעת כרי"ג זיל שלא כהרי אלא כפודן בידו ודעתו להחזיר אבל חס ח"ן בידו אפילו הכיח פל גבי כלי אחר אסור וכן הוא דעת כפל כפורים זיל. והש"י כוה דעת הפוסקים כליש"י כהרי לקולא שפליגו הכיח פל גבי קרקס חס דעתו להחזיר מותר והלש פסקי ככפיה דר' ירמיה ורב אפי' לקולא חס הייחם פל גבי כלי אחר אפילו ח"ן דעתו להחזיר מותר להחזיר. ג' לפסקו כליש"י קמא ולאסור כריחם פל גבי קרקס אפילו דעתו להחזיר וכשודן בידו חס ח"ן דעתו להחזיר כפודן בידו חס דעתו להחזיר וככפיה דר' ירמיה ורב אפי' נפסקו לקולא כיון דלש"י כהרי וסריקא דרנכנ לקייל. דאז"ג רססקין כליש"י קמא למומר' ל"ס לן למיפסק ככ"י דלכין כהיקו למומר' דלא דמי פטיק. דהיקו לפטיק דהרי ל"ישי דכיון דל"ישכא קמא פטיס לן למומר' כוומיס כפדיק חס כרי דעת כריחם זיל ולפי זה חס הייחם כלי אחר דמי לשודן בידו וכוון שדעתו כמחזיר מותר ומיחם ח"ן מותר להחזיר לפולם אפילו כדבר המלשק ורס לו אלא כירה כגופה והקפוטת וכן כמכו כפטיס זיל וכזה כס כוומיס כוומיס סומר להחזיר כירה שח"יס גרופס ככסס מייחם לוחם זיל גבי כלי אחר. ומס שככס כרי"ג זיל פל לשון כריחם זיל שצריך לכוווב כל שאסור י"ס מפקים לשן כריח זיל שכוה. כוומיס כפטיס

ולקטס כרכס לפלגן חס לאו. ורי גרוא כרי"ג זיל לכוור לקטס פטיס ממי חלום שחלמו להס אחריס שאפילו חלמו סס כפולום כלס היה רחי להס לכפסחה כל יחד לפלמו ולכלו פמי כשומס חפלט כרי' יחידס. אבל להחללו ככוור חפלה חפתי ולקטס כרכס לפלגן כין גואל לרוחא היה רחא חיסור כדבר ח"י חלמו כל עק כשחלם להס אחד חכס. אבל מה חכסס ורי מליס מפורס כמלמוד שומסי חלום של יחד החפלטו ככוור חפלה חפתי ולמס וכוה מה שאמר כקרקא דחסידי (כ"ד פ"ג) רב זיקא לכוורחא גר חפתיחא כעא רחמי ולא חלמו מפורס אמר ליה כיוו כולי פלמו כמפתיחא חמו למחר אמר לכו מי ח"יכא חריס דחוא כחלמא כלום אמר ליה רבי אלפסר מככוורחא לרידי אקריין כחלמא זלס עכ לרב סב מכוונחא קמא דמחזירי מתינ לפטיס אמר שומס מ"יכס פת רחן הוא כעא רחמי וחתא חפתיחא. ובאלרכת חסס כשפטיס הוא שחלמול חלום זה לא היה מחפלו ומלמר ככוור חפתיס אחר חפתיס שלא פקט חפתיס גשמיס רלוסיס אלא שרי וחי"יפ ופי וכבר למדו כריח' כפי כ"י פיקס (ס"ג) וכי כההורין כיולי להחפתי ככל י"ס ומי"ד מאלקס ח"ו פלגן ככ"י אכוח וכן הוא ככוורס קיטת כססוק פל אלא ח"י וכי לפי שכתבסר כמלום כשלוס החפלטו הככוור חפלה חפתיס ולאמר כפטיס וריכפ כרופס ומה כמפטיס היה אפשר לומרס הכוה למלוח פסק לכוורחא חלכה למפטיס :

וד"ע כי זה קצוב לפשירס שזה חלס חלום חקן כן פנו אחר חוס ילא לחרטה רפס שפלוור חייכיס להחפתי י' חפתי' שרי וחמי"י שרי וכו' ר' יתקן כ' ששח א"כיה חפס לו וגר ג' מפתי' וחלס רוחא שחומה ח"י אחר שופו כוכיח פל חלמנו כי גס כחווח פיק לא היה פרוק חלס ומפי חלום לא כ"י לו' אלא זיל לכוור חפתי' והכוור ח"ו מלפתיס ומלפתי' פליהס וקרוין חקן חפתי' חפתי' לו' ובחפלה חפתי' לא הייטו מולחי' מכן כ' חס כקושי ונחמס כרי' זיל פל זה ח"י חיימי כמפטיס וי"ימי חומר יודס ח"י כפליי שארי ככן וחס יאמר ל' חריי פלס לרוכ חיימי פולה (שכס קי"ח פ"ג) ומה שחוקק כרי' זיל לזה הוא מה שאמר לנו כי כליכיסים פיר מולוחו כה פל קדס כגריה שלמס מפיס ואמר לו לכוור חפתי' לפי שהי' רחא שריחם גדולה כדמי כרי' זיל. ולא חפס לכוור כלל ומפטיס פל זה כרחומו כי כה כחלום כרי' חפסן. וזו מה שח"ימי לשהל ולחם כליפור וזמס פל מוספת כרכס ובכ"י ל"ס לנדקק אחר כמורה כוה כפתי' חפתי' חדיי חס מוספס כ ככריח לפי פטיס כדכריס או לא היה מוספס :

ענין קב"ט

אפילו חפסס לא נפסדו כלל חמו מפאכר ממס שאמרו סס כמרי' (מדיס ח' פ"ח) אמר ליה רב אחא כריח דרבא לרב אפי' שחחומיה ושדו ליה כחלמיה מלי אחר ליה כסס שאי חפתי' לרב כלל חק כן אפי' לפולם כלא דכריס כסליס. ודשחם לומר שחלום זה קלמו חוק וקלמו כלתי חוק ולפתי' חדיי חפס לו ולפתי' כריסר לא כגיח כ' כלל כי ח"ן זה החולם כריח שצדק ככל דברי פלמו ואפילו לאמר שחוק כמקלמו ח"ו מחזיי כשחמכ שחוק ככלו. וזה פל מה שהשירשו שאי חפטי' לחלום כלא דכריס כפליס. וכן כמדון כוה מה שר"ח החולם שאם לא יפסדו י"ו מודין חק כמה שאמר י"ו מודיס ולא חק כמלח המלח ודעת כפל החולם הוא שריח מודיס כין יפסס כין לא יפסס ומפאכר כלא חסק שלא כסה מהו ח"ד. חמנס מלד מה שהזקיקס לכיסר וזה לא חלמו ולא אמר להס כהדי כזה גרוא חדיי שהוא כרי"ג זיל ח"ן כמקל כמלמוד כזה כלל אלא ככרי חוס חס חוששין לזה לפי שפוטס כהדי הוא גדול ממס שח"ימי כמדיו של יהודה (מכ"י י"ח פ"ג) ופל כססק סס חריס כרי' כפתי' . וחלס שפוטס ח"י שפס חכסס הרוסח חן כפודוס אכן חולמר ריח שריח מחזויי קלל אקפת ח"יכ שריח פיר ח"י כריח וליק מ"ס פל די כרי' ר' יתקן כ' אלא ז' א"כיה וכסוימי ממונור כריח מורי חמי כרי' ר' יוסב זיל כצדקן ריחי שאמר לו מורי חמי זיל כדכריס חלכה חן כפודוס חכס חלמתי חלום כריימי חומר לך קפס פטיס לחורה שאם לא סקכס ממי' כפורה חרי' חוקן מיד כרפס לחחורו וחמר לו חחויי חתירי כפטיס חפס לו חמי מורי כרי' זיל ח"יכ רי"ח חדא שחמה לא חלמח וממי חלומי חפס לרי' חפטי' . ופד כ' לא חדיי ח"ן חוקן ח"ן חמרתי לך שאמרס חס לא כפטיס כן ויאמר לו אפי' חתירי וכתקלנו כלנו כביח חמרס כרי' זיל וכו' כרי' ר' שלמס זיל והכסר ר' משה נכ"י זיל וימר החכריס וח"י והכרטיה וח"י חלמר שרי לחוס ח"י ר"ס לסמוך זה ממנה שאמרו זיל (כרי' י"ח פ"ג) ז' חלומי מתיקיי' וחמר מהס חלום שחלמו לו חרי' ורי' ח"י ממס חלומי זיל ריח (שס כ"ו פ"ח) וכן חלמו של רבא וכיח כפודון חלומי של גרי ח"י (שס סס) וכן כמה חפטיס כריח ככ"י. וכן כריח' ככ"י מפטיס שרי כיוול כוה וי"ן כהשירשו לנו כוה חמרס כחלום הוא שלוחו של מקום וכוו שאמרו לשומתי כויה שליח וכו' מה לו חס חומו כפליס חמר חליחמו חל המעודה פלמו או לחחרי' חריכס כריח ח"י חמר קפס הוא כחלמו לו חחריס ולא כחלום הוא לפלמו אפי' שהוא חוק כריח כלמס כריח חלום זה לחמר ולא לו וכדחמריין כחולין כפי חרופס (קל"ג פ"ח) אקריה לרב כרי' חלמתי מודה כד כיוס קרי ורי וחמו סס דלכ"י כריח חקרי' . וקבו וקריה לרבא וכו' חוק הוא ח"ן חמרתי כפטי' לו לחמרתי כפטי' שהפידו חלמו כפטיס חחריס שסס כהרי' לכוור ולא חחרי' לפלגן ח"י יודפ חס פטיס כן וחמר זה מלאמי כפליס' גדול' שכווכ סס שאפילו חלמו לו חחריס צריך לומר ח"י ח"י דחמ חלמתי דקא כפטיחין ליה לרי' כ' חפתי

פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם וגו' (מא, א).

דתליא במזלח והעכו"ם יוסבים תחת המזל
ע"פ.

וראיתי בשפת חמת ליקוטים (ר"פ מקץ) שכתב
כן, נראה דהיה החלום כליל ראש
השנה, וכדאמרין בראש השנה ילא יוסף מבית
האסורין. וכן זיהי, כמו שכתוב ויהי היום
שדרשו על ר"ה, ולכן נתפעס רוחו ביותר, כמש"כ
המהרש"א בצרכות דחלומות של ר"ה הם
מתקיימים ביותר ע"פ.

ונראה עוד דגם חלומם של שר המשקים ושר
האופים בסו"פ וישב (מ, ה) דכתיב
ויחלמו חלום שניהם איש חלמו כלילה אחד, היה
ג"כ כליל ר"ה כדכתיב ויהי מקץ שנתים ימים
וגו', שנגמרו אז השתי שנים שנגזר על יוסף על
שנתן בטחונו בשר המשקים. וממילא מבואר
שגם אז היה ליל ר"ה. וראיתי באוה"ח הק' כאן
שכתב, ירמוז באומרו מקץ שנתים, לומר שהיה
בזמן עלמו שחלמו שר המשקים ושר האופים,
שהוא זמן שהחלום יגיד דבר לודק ולא ידבר שוא
ע"פ. ולא ביאר מהו הזמן ההוא שהחלום ידבר
דבר לודק. ואפשר שכוונתו למה שכתבנו שהיה
כליל ראש השנה, ועפ"י דברי המהרש"א
שהחלומות של ליל ר"ה יותר אמיתיים.

ומה שהביא המהרש"א מהגמ' בב"ב בעובדא
דבני אחתיה דריב"ז שראה עליהם חלום

בברכות (יח ב), במעשה בחסיד אחד שנתן
דינר לפני בערב ראש השנה כו' והלך
ולן בבית הקברות כו'. כתב הכותב בעין יעקב
שם, דמעשה זה היה רק בחלום. וכן כתב
בדרשות הר"י ו' שועיב (בדרשה לר"ה) בשם
י"מ, שזה היה בחלום ע"פ. והמהרש"א שם הביא
לדברי הכותב והסכים לדבריו, והוסיף וכתב
ולפי שהחלומות של ליל ראש השנה יותר אמיתיים
שהוא יום הדין, ולכך מתענין בו כל ימיו מי
שרואה חלום בו. וכהיה עובדא דבני אחתיה
דריב"ז בב"ב (י' א) לחזא להו בחלמא בר"ה
דבעו למחסר קבעה מאה דינרי כו' ע"פ. וכן
כתב עוד המהרש"א בצרכות (נה א) דר"ה ג'
לריב"ז רחמים, דהחלום בראש השנה הוא היותר
אמיתי ע"פ.

ונראה דגם החלומות של פרעה כאן, היה כליל
ראש השנה, לפי מ"ש בר"ה (יא א)
בראש השנה ילא יוסף מבית האסורים ע"פ.
ועיין בעיון יעקב ר"ה שם, שכתב לכן חלום
פרעה אז על השובע והרעב, לפי שאותו יום היה
ר"ה וכל העולם עוברים לפניו כבני מרון ואז
נגזר כן השובע והרעב ע"פ. ויש להעיר מדבריו
בעיון יעקב בב"ב (י' א) שכתב, דהעכו"ם אין
דין על מזונותיהם בר"ה, אע"ג דכל העולם
עוברים לפניו כבני מרון והיום יעמיד במשפט
כל יצורי עולמים, מ"מ לענין מזונות שאני

(ט) את חטאי אני מזכיר. לא כמתרעם על שנתת אותי בבית הסהר כי בחטאי היה.
 (יד) זיריצוהו מן הכור. כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע, כאמרו "כי קרובה
 ישועתי לבא" (ישעי' נו א), וכאמרו "לו עמי שומע לי... כמעט אויביהם אכניע"
 (תהל' פא יד—טו), וכך היה ענין מצרים, כאמרו "כי גורשו ממצרים" (שמות יב
 לט) כאמרם ז"ל "שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך
 מלכי המלכים הקב"ה וגאלם". וכן אמר לעשות לעתיד, כאמרו "ופתאום יבא אל
 היכלו האדון אשר אתם מבקשים" (מלאכי ג א). ויחלף שמלותיו, כי אין לבא
 אל שער המלך בלבוש שק (ע"פ אסתר ד ב).
 (טו) תשמע חלום לפתור אותו. שתבין ענין החלום לפתור אותו כפי חכמת הפתרון,
 ולא תפתור במקרה.
 (טז) בלעדי. אף על פי שאמרת "ופותר אין אותו" (פס' טו), כאילו אני יחיד בזאת
 החכמה, אני ⁵ חושב שיש בלי ספק פותר בלעדי ⁵. אלהים יענה ⁶. יעשה שאענה
 בפתרוני. את שלום פרעה. דבר שיהיה שלום פרעה, שהחלומות הולכים אחר
 הפה.
 (יט) לא ראיתי בהנה. לא קרה ⁷ זה ⁸, על דרך "רעיונך על משכבך סליקו" (דניאל
 ב כט).
 (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה. על דרך "ואכלתם ולא תשבעו" (ויק' כו כו),
 כאמרם ז"ל "אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו".
 (כד) ואין מגיד לי. שראה שכולם חשבו שהם שני חלומות, ופתרו אותם על שני
 דברים, והוא הכיר ששניהם היו חלום אחד, כאמרו "וארא בחלומי" (פס' כב).
 (כה) חלום פרעה אחד הוא. ולפיכך טעו הפותרים. את אשר האלהים עושה
 הגיד לפרעה. לפיכך לא ידעו זה החרטומים, כי לא נודע אצל השדים, ⁹ אבל הגיד
 לפרעה בלבד ⁹.
 (כח) הוא הדבר. ענין ¹⁰ הרעב הוא הדבר שאמרת שהגיד לפרעה כדי שלא תכרת
 הארץ ברעב. הראה את פרעה. שני השבע, להודיעו במה יושיע את עמו מן
 הרעב.
 (לג) זעתה ירא פרעה. מאחר שהאל יתברך הגיד הרעב העתיד למען תתור
 להושיע ¹¹ את עמך, והראך השבע להודיעך במה תושיע, ראוי לך למען לא תחטא

הפועלת והם חרישת הפרות והחמריית והוא היאור ⁷. ⁵ חושב — בלעדי] אומר:
 בלעדי פותר בלי ספק ⁷. ⁶ יענה] נ' את שלום פרעה. יענה מבנין הפעיל ⁷.
⁷ לא קרה] שלא היה ⁷. ⁸ זה] לי זה פ, לזה ל. ⁹ אבל — בלבד] ח' ⁷.
¹⁰ ענין] נ' שני ⁷. ¹¹ תתור להושיע] תושיע ⁷.

(יד) כאמרם, הגדה של פסח. אבל לא לפרעה" (רש"י פס' ח). והוא,
 (טו) תשמע. שתבין, רש"י רשב"ם רד"ק. פרעה. בחלומי, ר' ס פס' ז
 (טז) דבר שיהיה, רש"י ראב"ע רד"ק. והערה שם.
 אחר הפה, ברכות נה ב. (כח) הגיד לפרעה דבר הרעב, והראה לו
 (יט) סליקו (ר' הערה לפס' א), כי השבע, שידע שעליו להושיע את עמו.
 מעולם לא ראה כאלה בהקיץ, רי"א. ואין כפל דברים.
 (כא) כאמרם, יומא עד ב. (לג) ראוי לך. זהו פתרון החלום, ולא
 (כד) ואין מגיד לי. "פותרים היו אותם, שהוסיף עצה מדעתו, כי פרעה קרא לו רק